№ 193 ՇԱԲԱԹ, 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

1912

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱԲԱԹ, 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ № 193

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK".

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲԼԻ.

Սեպտեմբ. 1-ից մինչև հոկտ. 1-ը 85 կ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԻՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԴՊՐՈՑ-ՊԱՆՍԻՕՆ ու ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
ԵՐ. ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

Բէբուտովսկայա, № 5.

Ընդունվում են աղայ և աղջիկ և պատրաստվում բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար։

(ա. օ.) առ. 636. 5—2

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Էջմիածնեցոց ս. Գէորգ եկեղեցին, որ վերանորոգութեան պատճառով հինգ ամսից իվեր փակված էր, բացվում է կիրակի, սեպտեմբերի 2-ին։ Նոյն օրը Նորին գերապատուութիւն Թեմիս կառավարիչ տ. Եփրեմ եպիսկոպոսը հանդիսաւոր պատարագութեամբ կը կատարէ ս. օծման կարգը ներկայութեամբ եկեղեցին վերանորոգող պ. Գրիգոր Նաշխունեանի և ապա պատարագից յետոյ կը կատարվի հոգեհանգիստ եկեղեցու բոլոր հանգուցեալ բարերարների և նրանց ծնողաց համար։ Ուստի յայտնելով այս մասին բոլոր ծխականներին խնդրում ենք շնորհ բերել եկեղեցի ս. օծման հանդիսին և պատարագին ներկայ լինելու։ Պատարագի սկիզբն է առաւօտեան ժամը 10-ին։

Միաբան եկեղեցու՝ Ղևոնդ ք. Մամիկոնեան
Երեցփոխ եկեղեցու՝ Վ. Ղարիբեան

առ. 639. 1—1

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

Հոկտեմբերեանները իրանց առաջիկայ պարլամենտական գործունէութեան ծրագրակէտերից մէկն են հռչակել մամուլի ազատութեան խնդիրը։

Նրանք ընդգծում են խնդրի կարեւորութիւնը, այժմէութիւնը, հերթականութիւնը։

Ի՞նչ է դա. կուսակցական ագիտացիայի մի ձև թէ՞ անկեղծ քաղաքական դաւանանքի արգասիք, որով հանդէս պէտք է գայ կուսակցութիւնը իր առաջիկայ քայլերի շաւղում։

Ռուս հրապարակախօսական օրգանները սովոր չեն տեսնել հոկտեմբերեանների կողմից մշակած համարձակ ծրագիրներ, ուստի և ներկայ դէպքում վստահութիւն չունեն, թէ հոկտեմբերեանների ասպարէզ մղած բանաձևը կը գտնի այդ կուսակցութեան շարքերում յամառ պաշտպանների, եռանդուն ջատագովների և անշեղ գաղափարական գործողների, որոնք առաջ կը տանեն յայտարարած սկզբունքը մինչև վերջ առանց տատանումների, առանց էական զեղչումների, առանց թուլացնող և ուժաքամ յաւելուածների կամ կրճատումների։

Երրորդ Պետական Դումայի կեանքը շատ օրինակներ և շատ վկայութիւններ է տալիս այն բանին, որ հոկտեմբերեանները անկարող հանդիսացան յամառութեամբ պաշտպանել այս ու այն սկզբունքը, իրանց յայտարարած այս ու այն խոստումը։ Նրանք հակված էին անվերջ յապաւումներ և զիջումներ անելու, ուստի ոչ մի հաստատ գաղափարական կապ չէր մնում նրանց հռչակած դաւանանքների կամ ծրագիրների և իրանց իրագործած որոշումների միջև։

Ներկայ դէպքում, սակայն, կարևոր է մեզ համար մի հանգամանք, որը ունի աւելի ընդհանուր նշանակութիւն, քան բուն հոկտեմբերեան գործելակերպի բնաւորութիւնը։

Դա ինքը գաղափարական գործն է. դա սկզբունքն է, ծրագրական էութիւնն է. դա մամուլի ազատութեան գաղափարի ընդգծելը և հռչակելն է։

Ոչ ոք չը գիտէ, թէ արդեօք հոկտեմբերեանները որքան հետևողական կը լինեն և արդեօք կը կատարեն իրանց խոստումները թէ ոչ։ Տիրող և գերիշխող տրամադրութիւնը նրանց օգտին չէ, բայց կարևոր է այն, որ հոկտեմբերեանները ժողովրդականութիւն ձեռք բերելու համար ստիպված են զգում ցոյց տալ իրանց իբրև պաշտպաններ մամուլի իրաւունքների, մամուլի ազատ խօսքի արտօնութիւնների։

Նշանակալից է այն, որ մամուլի ազատ խօսքի պահանջը դարձել է այնքան զգալի, այնքան գիտակցական, այնքան հանրային, որ նա թելադրել է մարդկանց հռչակելու այդ սկզբունքը իբրև կուսակցութեան ծրագրակէտերից մէկը, որպէսզի ընտրողները վստահութիւն ունենան դէպի այն կուսակցութիւնը, որը դրել է իր դրօշակի վրա մամուլի ազատութեան սկզբունքը։

Արդարև իւրաքանչիւր նոր օր, նոր շաբաթ և նոր տարի աւելի ու աւելի ապացոյցներ է բերում այն բանի, թէ որքան մեծ անհրաժեշտութիւն է հասարակութեան համար մամուլի ազատութիւնը և թէ որքան մեծ վնասներ և անպատեհութիւններ են առաջ գալիս հասարակական և պետական կեանքի մէջ, երբ վտանգված և խախտված է ազատ խօսքի, ազատ քննադատութեան արտայայտութիւնը իրականութեան մէջ։

Ա. Քալանթար

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀՐԱՄԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
30 օգոստոսի

Պետերբուրգ.—(Պաշտօնական)։ Բարձրագոյն անուանական հրաման կառավարիչ սենատին. «Այս տարվայ յունիսի 8-ին կառավարիչ սենատին տրված Մեր հրամանով Պետական Հիմնական Օրէնքների 99-րդ յօդուածի հիման վրա (Օրէնքների Ժողովածու հ. I, մ. I, հրատ. 1906) Մենք հրամայեցինք Պետական Դումայի զբաղմունքները ընդհատել 1912 թ. յունիսի 9-ին մինչև Մենք հրաման կարծակենք Պետական Դումայի ընտրութիւնների և նրա նոր կազմի գումարման ժամանակի մասին:

Այժմ Պետական Դումայի նոր ընտրութիւնների ժամանակը հասած լինելով, ի նկատի ունենալով ներկայ Դումայի անդամների լիազօրութիւնների լրանալը, հրամայում ենք.

1) Երրորդ Պետական Դուման արձակել.

2) Պետական Դումայի նոր ընտրութիւնները կատարել, սկսած այս տարվայ սեպտեմբերի 10-ից և

3) Պետական Դուման նոր կազմով գումարել 1912 թւի նոյեմբերի 15-ին:

Կառավարիչ սենատը չի յապաղի պատշաճ կարգադրութիւնը անելու առիթով»։

Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծութեան Սեփական ձեռքով ստորագրված է «ՆԻԿՈԼԱՅ»։ Մոսկվա, օգ. 29, 1912 թիւ.

Ճշդեց՝ մինիստրների խորհրդի նախագահ ստատս-սեկրէտար Վ. Կոկովցեվ։

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
30 օգոստոսի

Մոսկվա.—(Պաշտօնական)։ Պալատի մինիստրի հեռագիրը։ Օգոստոսի 29-ին ս. Քրիստոս Փրկչի տաճարում Բարձրագոյն ներկայութեամբ Մոսկվայի միտրոպոլիտ Վլադիմիրը պատարագ մատուցեց։ Ժամը 10-ին Նոցին Մեծութիւնները Օգոստափառ Զաւակների հետ միասին բարեհաճեցին ժամանել տաճար։ Տաճարի մուտքի առջև կանգնած էր պատուաւոր պահակախումբը պալատական գրենադէրների դրօշակներով։ Պատարագից յետոյ կատարվեց հոգեհանգիստ Ալէքսանդր I կայսրի և Հայրենական պատերազմում ընկածների համար։

Ժամը $2^1/_2$-ին Ցարսկայա և Սենատորսկայա հրապարակների վրա Կրեմլում Թագաւոր Կայսրին ներկայացվեցին Մոսկվայի բոլոր դպրոցների սաները։ Նոյն օրը ժամը $3^1/_2$-ին Նորին Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը Մեծ Իշխանուհիների հետ միասին բարեհաճեցին այցելել Մոսկվայի 1812 թւի պատմական թանգարանի ցուցահանդէսը, որտեղից ապա անցան դիտելու պրոֆ. Րուբոյի պատրաստած Բորոդինեան կուի պանորաման։ Դիտելուց յետոյ Կայսրը Օգոստափառ Զաւակներով մեկնեցին Կրեմլեան պալատը հրապարակը լցված անհամար ժողովրդի ուրաների ուղեկցութեամբ։

Կրեմլը և Կարմիր հրապարակը եկեղեցական թափօրին մասնակցող ժողովրդի հոծ բազմութ ամբ արտասովոր տեսարան էր ներկայացնում։ Վաղ առաւօտից հաւաքված ժողովուրդը ներկայացնում էր գլուխների մի ծով։

Մեծ Կրեմլեան պալատից մինչև Ուսպէնսկի տաճարը, որտեղից անցնելու էին Նոցին Մեծութիւնները, և Ուսպէնսկի տաճարից մինչև Կրեմլի Սպասկի դարպասները և այնտեղից էլ մինչև վրանի սրահը կարմիր մահուդ էր փռված ճանապարհին. երկու կողքերից կարգով կանգնեցված էին պալատական գրէնադէրներ։ Ուսպէնսկի տաճարում հաւաքված սպասում էին հոգևորականութիւնը, պալատականները, պաշտօնավոր բարձրաստիճան անձինք։ Պատարագի միջոցին ներսի պատրիարքական մուտքով տաճարը մտան Թագաւոր Կայսրը և Կայսրուհին՝ Օգոստափառ Զաւակների հետ։ Միտրոպոլիտը եպիսկոպոսների սպասաւորութեամբ պատարագ մատուցեց, որից թափօրը դուրս եկաւ դէպի Կարմիր հրապարակը։ Ժամը 12 ին հրապարակի վրա հաւաքվել էին բարձրաստիճան պաշտօնեաները. մի կողմից շարված էին քաղաքի դպրոցական ուսանողները, միւս կողմից շրջանային ստարշինաները ու զանազան կողմերից եկած ներկայացուցիչները։ Թափօրին մասնակցող հոգևորականութեան թիւը հասնում էր հազարի, որի վերջում գնում էր միտրոպոլիտը մի արքեպիսկոպոսի, հինգ եպիսկոպոսների և 26 վարդապետների ուղեկցութեամբ։ Միտրոպոլիտը առաջնորդում էր Թագաւոր Կայսրին, Կայսրուհուն և Օգոստափառ Զաւակներին։ Թափօրի երկու կողքերից գնում էին պալատական գրէնադէրները։ Թափօրը ամբողջ կէս ժամ գնում էր կարմիր մահուդի վրայով մինչև որ հասաւ Նոցին Մեծութիւնների համար պատրաստված վրանը։

Երբ Կայսրը, Կայսրուհին և Օգոստափառ Զաւակները մտան վրանը հանդիսաւոր խաղաղութեան մէջ՝ սարկաւագը կարդաց Բարձրագոյն մանիֆեստը։ Միտրոպոլիտը հոգևորականութեան մասնակցութեամբ կատարեց գոհացողական մաղթանք և ապա յաւերժ յիշատակ մաղթեց Ալէքսանդր I կայսրին և Հայրենական պատերազմում ընկածներին։ Թագաւորն ու Թագաւորական Ընտանիքը և ամբողջ հրապարակում եղողները ծունկ են խոնարհում։ Զօրքերը պատիւներ են տալիս, թնդանօթները պարպում են, բոլոր եկեղեցիների զանգերը սկսում են ղօղանջել։

Հանդէսը վերջանում է մէկից քառորդ անց։ Նոցին Մեծութիւնները ուրախալից ուրաների ուղեկցութեամբ մեկնում են Կրեմլեան պալատը։

Եկեղեցական թափօրը վերադառնում է Ուսպէնսկի տաճարը, զօրքերը ցրվում են։ Սկսում է ցրվել նաև ժողովուրդը։

Ժամը 4-ին Թագաւոր Կայսրը և Օգոստափառ Աղջիկները այցելեցին Մոսկվայի նահանգական զեմստվոյի տնայնագործական թանգարանը։ Շինութիւնը ներսից և դրսից շքեղ զարդարված է։ Այնտեղ հաւաքված սպասում էին բոլոր մինիստրները, նահանգապետ Ջունկովսկին, նահանգական և գաւառական զեմստվոների նախագահները, նահանգական զեմստվոյի վարչութեան կազմը։ Վարչութեան նախագահի պաշտօնավար Ա. Ե. Գրուզինով մի հակիրճ ճառով աղ ու հաց մատուցեց Նորին Մեծութեանը։ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց ընդունել աղ ու հացը և շնորհակալութիւն յայտնեց։ Ապա Նորին Մեծութիւնը Օգոստափառ Զաւակների հետ սկսեց դիտել թանգարանի հաւաքածուները։ Դիտելուց յետոյ իջան ներքև և թէյ վայելեցին։ Ժամը 6-ին երեկոյեան, 2 ժամ թանգարանում մնալուց յետոյ, Նորին Մեծութիւնը իր բաւականութիւնը յայտնելով զեմստվոյին ներկայացուցիչներին իր տեսածների համար՝ Օգոստափառ Զաւակներով մեկնեց թանգարանից։

Երեկոյեան ժամը 8-ին Կրեմլեան պալատի Գէօրգիեվսկի դահլիճում հանդիսաւոր ճաշ էր պատրաստված 283 բարձրաստիճան պաշտօնեաների և հասարակական ներկայացուցիչների համար։ Ժամը 8 ին տեղի ունեցաւ Նոցին Մեծութիւնների գալուստը, պալատական շքախմբի ուղեկցութեամբ։ Ճաշի ժամանակ նուագում էր Կայսերական թատրոնի երաժշտախումբը։ Ճաշը վերջացաւ երեկոյեան ժամը $9^1/_2$-ին։ Նոցին Մեծութիւնները հեռացան օթեաններ և հիւրերը ցրվեցին։

Կէս գիշերվայ մօտ Նոցին Մեծութիւնները, Գահաժառանգ Արքայորդին և Օգոստափառ Աղջիկները մեկնեցին կայարան. Կրեմլեան պալատից մինչև Ալէքսանդրեան կայարանը և կայարանի մօտակայքը շքեղ կերպով լուսաւորված էին։ Ժողովրդի ահագին բազմութիւն էր հաւաքվել։ Փողոցի երկու կողմերում կարգով կանգնած էին դպրոցական աշակերտներն ու Մոսկվայի զօրքերը։ Ալէքսանդրեան կայարանի արքայական օթեակներում հաւաքվել էին Նոցին Մեծութիւններին ճանապարհ դնելու Մոսկվայում եղած Մեծ Իշխանները և Կայսերական Տանի անձինք, պալատական կանայք և պաշտօնեաներ, բոլոր մինիստրները, Պետական Խորհրդի և Պետական Դումայի նախագահները, զինուորական և քաղաքացիական բարձրաստիճան պաշտօնեաները, պատգամաւորութիւնները, Թագաւորական շքախումբը, գեներալիտէտը և այլն։ Նոցին Մեծութիւնները մօտենում էին հաւաքվածներին և ողորմածաբար զրուցում։ Շնորհակալութիւն յայտնելով Մոսկվայի հանդէսների համար, Նոցին Մեծութիւնները Օգոստափառ զաւակներով մտան երկաթուղու վագոնը։ Կայսերական գնացքը, ճանապարհողների որոտալից ուրաների ուղեկցութեամբ, ուղևորվեց դէպի Սմոլենսկ։

—

Մոսկվա.—(Պաշտօնական)։ «Նոցին Մեծութիւններ Թագաւոր Կայսրը և Կայսրուհի Թագուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնան, Գահաժառանգ Արքայազն Ալէքսէյ Նիկոլայեվիչի և Օգոստափառ Աղջիկների հետ միասին օգոստոսի 30-ին բարեհաճեցին մեկնել Սմոլենսկ։

«Կայսերական Պալատի մինիստր գեն.-ադիւտանտ բարօն Ֆրեդերիկս»։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
30 օգոստոսի

Պարիզ.—Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչը ժամը 5 և 30 րոպէին ժամանեց Ելիսեան պալատը, դիմաւորվելով պատուաւոր պահակի կողմից, ռուսական օրհներգով։ Կառքից դուրս գալիս Մեծ Իշխանին ողջունեց Մօլլարը, գնդապետ Ֆիսսը, հերթապահ օֆիցերը և պալատի զինուորական կոմենդանտը, որի ուղեկցութեամբ հետևեց ներքնայարկի մեծ դահլիճը, ուր գտնվում էր նախագահ Ֆալիէրը։ 25 րոպէաչափ Ֆալիէրի հետ զրուցելուց յետոյ՝ Մեծ Իշխանը այցելեց տիկին Ֆալիէրին։ Ժամը 6 և 15 րոպէին նախագահ Ֆալիէրը այցելութիւն տուեց Մեծ Իշխանին և նոյնպէս ընդունվեց Մեծ Իշխանուհուց, որը ժամը 6 և 30 րոպէին այցելեց տիկին Ֆալիէրին, վերջինս էլ ժամը 6 և 50 րոպէին փոխ-այցելութիւն տուեց Մեծ Իշխանուհուն։ Ցերեկը Մեծ Իշխանուհուն այցելութիւն տուեց Պուանկարէն։ Երեկոյեան Մեծ Իշխանը ճաշկերոյթ տուեց ի պատիւ իր մօտ նշանակված ֆրանսիական օֆիցերների, նոյնպէս և ռուսական զինուորական միսիայի անդամների։

—

Պարիզ.—Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչը այցելեց Պուանկարէին։

Մինիստրների խորհրդի նիստում Պուանկարէն հաղորդեց Մարոկկոյին և Մերձաւոր Արևելքին վերաբերեալ հերթական գործերի մասին։

Ֆալիէրը ի պատիւ Մեծ Իշխանի նախաճաշ տուեց, որին ներկայ էին Իզվոլսկին՝ դեսպանատան ամբողջ կազմի հետ, Պուանկարէն, ֆինանսների, լուսաւորութեան, աշխատանքի, երկրագործութեան մինիստրները, ստատս սեկրետարի չորս օգնականները, Պարիզի զինուորական նահանգապետը։

—

Վիեննա.—Ունգարական զօրախաղերը ընդհատվեցին ժամանակից շուտ։ «Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրեսսէն», ակնարկելով թէ զօրախաղերի ղեկավարները ձգտում են հասնել կոնգրէսին, գրում է. «Ազգաբնակութիւնը, որ մեծ զոհաբերութիւններ է անում զինուորական գործին, իրաւամբ գիտնալու է, թէ արդեօք զօրախաղերի վաղաժամ ընդհատումը արգասիք է զինուորական հիմունքների կամ կողմնակի նկատումների»։

—

Լոնդոն.—Հրատարակված է հաղորդագրութիւն, որ Սազոնովը կընդունվի Բալմօրալում՝ հէնց որ նոցին մեծութիւնները մանեօվրներից վերադառնան։ Հաւանօրէն, ռուսաց դեսպանը, որ Սազոնովի հետ Անգլիա է վերադառնում, կուղեկցի վերջինիս Բալմօրալ։ Գրէյը կը լինի Բալմօրալում Սազոնովի հետ միասին։ Շատ հաւանական է, որ երկու մինիստրներն էլ իրար հետ կունենան հայեացքների փոխանակութիւն։ Սազոնովը Բալմօրալ կը գնայ մօտաւորապէս սեպտեմբերի 10-ին։

—

Բերլին.—Լօկերէնում գետը հեղեղեց քաղաքի կայարանի մասը։ Բնակիչները շտապով հեռացան տներից։ Վնասները խոշոր են։

—

Բելգրադ.—Ստորագրվեց հրաման հին արմատական կաբինէտ կազմելու մասին. մինիստր-նախագահ և արտաքին գործերի մինիստր՝ Պաշիչ, ֆինանսների՝ Պաչու, ներքին գործերի՝ Պրոտիչ, զինուորական՝ Պուտնիկ, երկրագործութեան՝ Ստոեանովիչ, ժող. լուսաւորութեան՝ Լիւբա Իովանովիչ, հասարակական աշխատանքների՝ Իովա Իովանովիչ, արդարադատութեան՝ Պոլիչեվիչ։

—

Թաւրիզ.—Լրագիրներում երևացած տեղեկութիւնները այն մասին, թէ շահսէվանները ձեռք են ձգել չորս միլիոն փամփուշտ, չը հաստատվեցին։

—

Մուկդէն.—Օգոստոսի 28-ին, ռոճիկները չը ստանալու պատճառով ապստամբվեց հարաւային արուարձանում բանակած պահապան զօրքերի մի բաժինը։ Ապստամբութիւնը ճնշվեց Զըժաօէրխինի կարգադրութեամբ։ Քաղաք բերվեց 20-րդ զօրաբանակի մի մասը։

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
30 օգոստոսի

Սալօնիկ.—Դօյրանում շուկայի մէջ պայթեց դժոխային մեքենայ։ Սպանված է 40, վիրաւորված 80 հոգի։ Զոհերի մեծ մասը թիւրքեր են։ Մահմէդականները յուզվում են։

—

Ուսկիւբ.—Մարշալ Իբրահիմ փաշան հաղորդեց ալբանացիների ներկայացուցիչներին Բ. Դրան պատասխանը

ալբանական պահանջների 14 կէտերին։ Պատասխանը շատ խուսափողական է. բացի զինուորական ծառայութիւնից թնդանօթային և հեծելազնդի զօրամասերում, ամիսախիայից և դպրոցներից, մնացեալ բոլոր պահանջները կը յանձնվեն պարլամենտի քննութեանը։ Ալբանացիները դժգոհ են։

—

Կ. Պօլիս.—Էքս-մինիստր Ջաւիդը, որ վերջին ժամանակներս «Թանինի» պատասխանատու խմբագիրն էր, իսկական խմբագիր Հիւսէին-Ջահիդը, որ պետական պարտքերի կառավարութեան մէջ թիւրքական բօնխօլտերների ներկայացուցչի պաշտօնն է վարում, «Թանինի» խմբագրի օգնական Օրխանը, որոնք իրանց լրագրում խռովայուզական յօդուածներ զետեղելով խանգարում էին ժողովրդի հանգստութիւնը, զինուորական դատարանի որոշմամբ բանտարկված են։

Փակվեց «Մ. և Ա.» կօնգրէսը, որոշելով կօմիտէտը դարձնել քաղաքական կուսակցութիւն։ Ընտրված է խորհուրդ 21 հոգուց բաղկացած՝ եգիպտական պրինց Սայիդ Հալիմ փաշայի նախագահութեամբ։ Ընտրված է բիւրօ 5 անդամներից բաղկացած—որոնք են՝ էքս-մինիստր Թալէաթ-բէյ, Վանի վալի Իզմայիլ Հակկի, էքս-պատգամաւոր Միտհադ, կենտրօնական կօմիտէտի անդամներ Զիա-բէյ և Սադրի-բէյ։ Խորհրդի կազմի մէջ են մտել բոլոր էքս-մինիստրները, երկու քրիստոնեայ սենատորներ՝ Բաստանի և էքս-մինիստր Հալաճեան։ Ջաւիդի և Հիւսէին Ջահիդի կալանաւորութիւնը ուժեղ տպաւորութիւն է գործել կօմիտէտական շրջաններում։

Մեծ վէզիրը խոստացել է լիբերալ համաձայնութեան կուսակցութեան պատգամաւորութեանը ալբանացիներին արված զիջումները տարածել նաև Անատօլիայի վրա, մանաւանդ զինուորական ծառայութիւն կատարելը իրանց հայրենիքում։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Մի գիշեր Մամմէդ Ղուրշաբաղցու մօտ

I

Սաբզուար, 7 օգոստոսի

Աւազակային խմբերը նորից գլուխ բարձրացնելով Խօրասանում, թշուառ ժողովրդին դրել են սոսկալի տանջանքի մէջ...

«Մշակի» ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն ներկայ տարվայ մարտի 17-ին Մէշէդում տեղի ունեցած ճակատամարտը՝ ռուսների և հակասահմանադրական ապստամբների միջև, որտեղ զօրքի դէմ ամենագլխաւոր կռւողներն էին՝ Իւսուֆ-խան Հերաթցին և իր թիկնապահ Մամմէդը։

Ռուսաց զօրքը մի քանի ժամվայ ընթացքում յաղթութիւնը տարաւ, իսկ ապստամբների խումբը կորուստ տալով դիմեց փախուստի, քաշվելով դէպի հեռու լեռները։

Ինչպէս գրած էի, Իւսուֆ-խանի և իր թիկնապահ Մամմէդի միջև տարաձայնութիւն ծագելով՝ Մամմէդը թողնում է Իւսուֆ-խանին և իր մարդկանցով Մէշէդի շրջակայքից հեռանալով՝ անցնում է դէպի իր ծննդավայր Նիշաբուրի Ղուրշաբաղ գիւղը, ուր իր խումբը ուժեղացնելով անցնում է դէպի բարձրաբերձ լեռները։

Պարսից կառավարութիւնը հետապնդեց ապստամբներին և աշողեց կենդանի բռնել Իւսուֆ-խան Հերաթցուն և իր մարդկանց։ Ինչպէս գրած էի, յիշեալին ճանապարհին գնդակահարելով դիակը բերին Մէշէդ և կախաղան բարձրացրին։ Իսկ Մամմէդը շարունակում է իր ընթացքը Նիշաբուրի շրջանում։

Իւսուֆ-խանի մահից յետոյ պարսից կառավարութիւնը Մէշէդից դէպի Նիշաբուր է ճանապարհում մօտ 200 հոգուց բաղկացած զօրք և 2 հատ լեռնային թնդանօթ՝ հետապնդելու և կենդանի բռնելու Մամմէդին։

Զօրքը ճանապարհվելով դէպի Նիշաբուր, ինչպէս ասում են, ճանապարհին մօտ լեռան ետևից Մամմէդը կրակ է բացում զօրքի վրա, և հէնց ճանապարհին սկսվում է մի տաք կռիւ զօրքի և Մամմէդի միջև։ Զօրքը, անկարող լինելով դիմադրել Մամմէդին, թողնում է շատ սպանվածներ և դիմում փախուստի։ Մամմէդը ազատվում է և կրկին շարունակում մնալ Նիշաբուրի գիւղերում և երբեմն լեռներում։

Խօրասանի ընդհանուր նահանգապետ Նայիր-ուդ-Դօվլէն հրաման է տալիս Նիշաբուրցիներին, որ անպայման բռնեն Մամմէդին և տանեն Մէշէդ։ Նորից զօրք է հաւաքվում, նորից պատրաստութիւններ են տեսնում Մամմէդին բռնելու համար։ Զօրքը ճանապարհվում է և գիշերով հասնում այն գիւղը, ուր Մամմէդն իջել էր իր մարդկանցով։ Կէս գիշերին սկսվում է կռիւը։ Մամմէդը կռւելով սպանում է 4-ին և 8 հոգի էլ կենդանի թափում է մի հորի մէջ, իսկ մնացեալները փախչում գալիս են քաղաք և առասպելներ պատմում Մամմէդի մասին...

II

Առևտրական գործով ամսիս 2-ի առաւօտեան Նիշաբուրից ճանապարհվում էի դէպի Սաբզուար։

Կառապանս թիւրք է, իսկ ընկերս պարսիկ։ Անցնելով 85 վերստ ճանապարհ, երեկոյեան պիտի հասնէինք Զաֆրան գիւղը և գիշերէինք Շահ-Աբբասի պատմական քարվանսարայում, որ գտնվում էր Սաբզուարից 45 վերստ հեռաւորութեան վրա։

Երեկոյեան ժամը 8-ն էր։ Մութը արդէն ընկել էր։ Մեր կառքը արագօրէն առաջ սլանալով կանգ առաւ Շահ-Աբբասի քարվանսարայի առաջ։ Նախ քան կառքը տեղ հասնելը՝ մի քանի քայլի վրա նշմարեցի զինված մարդկանց, որոնք կարծես հէնց կազմ պատրաստ սպասում էին մեր կառքին։ Վերադառնալու կամ մի այլ ճանապարհով գնալու հնարաւորութիւնից զրկված էինք։

Կառքը հանդարտութեամբ կանգ առաւ քարվանսարայի առաջ, հէնց ճանապարհի վրա։ 20 հոգի ոտից գլուխ զինված աւազակներ տենդային արագութեամբ շրջապատեցին մեր կառքը և անմիջապէս հրացանի փողերն ուղղելով դէպի մեզ՝ հրամայեցին «չը շարժվել»։

Դա Մամմէդի խումբն էր։

«Մահ է»—անցաւ սրտովս։ Պարսիկ ընկերս գրեթէ կենդանի մեռել էր և լեզուն կտրվել։ Մեզ կողոպտում էին։

Վերջացնելով իր գործը, Մամմէդի խումբը հրամայեց կառապանին քշել դէպի քարվանսարայի ներսը։ Ես և ընկերս կառքում լուռ նստած՝ մտանք քարվանսարա։ Նրանք հրացանները ուղղած դէպի մեզ՝ հետևեցին կառքին։

Դրութիւններս կրիտիկական էր։ Րոպէ առ րոպէ սպասում էինք հրացանների պայթիւնին, որ միանգամայն վերջ պիտի տար մեր կեանքին։

Ցուրտ էր։ Երկուսս էլ մրսում էինք։ Տակի շալերն էին թողել միայն մեզ վրա։

Հազիւ հինգ րոպէ էր անցել, ահա յանկարծ մեր առաջ կանգնեց յաղթանդամ, լայնադէմ, մեծաչեայ, թիկնեղ և զէնքի մէջ կորած 24—25 տարեկան մի երիտասարդ. դա ինքը Մամմէդ «սարդարն» էր (այդտեղ «սարդար» էին կոչում նրան)։

— Ի՞նչ ազգից էք,—եղաւ նրա առաջին հարցը։

— Ես հայ եմ, իսկ ընկերս պարսիկ,—պատասխանեցի։

Ապա անմիջապէս իջայ կառքից և պարսկական ձևով բարևեցի «սարդարին» և խնդրեցի վերարկուս, որը վերցրել էին։ Նա հրամայեց, որ բերեն վերարկուս, որը հագայ։

Բարեկամական եղանակով հարցրեց մեր առողջութիւնը և միաժամանակ ներողութիւն խնդրեց իր մարդկանց վատ վերաբերմունքի համար։ Ապա առաջարկեց մեզ գնալ իր մօտ թէյի։ Մենք գնացինք։

Քարվանսարայի կտուրի գլխին գցված էին մի քանի գորգեր և պատրաստված պարսկական ձևով։ Մենք նստեցինք։

Թէյ բերին մեզ համար։ Ես նստած էի «սարդարի» առաջ՝ պարսկական ձևով. նա հայեացքը ուղղելով ինձ՝ առաջարկեց նստել այնպէս, ինչպէս ինձ համար հանգիստ էր։

— Ի՞նչ նորութիւններ ես բերել ինձ համար և ինչ են խօսում իմ մասին։

— Ձեր մասին ամեն տեղ գովաբանութիւններ են անում և ձեր քաջագործութիւնների մասին են պատմում,—ասացի ես։

— Ռուսի միտքն ինչ է, ուզում է մեր երկիրը խլէ մեզանից։

— Ո՛չ, նա ցանկանում է միմիայն խաղաղեցնել երկիրը։

— Ռուսները անգլիացիների հետ դաշն են կապել, որ մեր երկիրը բաժանեն իրանց մէջ։

Նա՝ Մամմէդ «սարդարը» խօսում է շատ հանգիստ և լուրջ եղանակով։

Ես, սիրտ առած նրա սիրալիր վերաբերմունքից, հարցրի նրան, թէ ինչ է իր նպատակը։

— Իմ նպատակը աւազակութիւն չէ, ինչպէս խօսում են ամեն տեղ իմ մասին։ Աւազակութիւն անելու եթէ մի փոքր նպատակ ունենամ, մի օրվայ մէջ կը քանդեմ ամբողջ գիւղեր և կը թալանեմ գիւղացիներին։ Իմ նպատակս այն է, որ մեր հայրենիքը մեր ձեռքից չը գնայ։ Իմ միակ ցանկութիւնս է տեսնել Մահմէդ-Ալի շահին իր նախնեաց գահի վրա նստած։ Ուրիշ ոչինչ։

Նա մի րոպէ լռեց, ապա հարցրեց.

— Շահը արդէն Օդեսայումն է թէ գնացել է ուրիշ տեղ։

— Կարծեմ անցել է արտասահման,—ասացի։

Այդ միջոցին ճաշն ընթրիք բերեց։

Ընթրիքից յետոյ շնորհակալութիւն յայտնելով «սարդարին»՝ պարսիկ ընկերոջս հետ գնացի քնելու։

— Ձը վախենաք, հանգիստ կարող էք քնել,—ասաց մեր «տանտէրը»։

Կողոպտված իրերի համար առաւօտեան դիմեցի «սարդարին», բայց նա պատասխան չը տուեց։ Մենք վերջին անգամ հրաժեշտի ողջոյն տալով հեռացանք այդտեղից մեր կառքով և ժամը 3-ին հասանք Սաբզուար։

Այստեղից, Նիշաբուրից և Մէշէդից նորից զօրք է գնացել բռնելու Մամմէդին։ Երկու օրս սպասվում է, որ Զաֆրանում կռիւ կը սկսվի։ Մամմէդն ունի 30—35 ձիաւոր, որոնք զինված են անգլիական և ռուսական նոր սիստեմի հրացաններով։

Շահ-Աբբասի պատմական քարվանսարան, ուր գտնվում է Մամմէդը, մի ամուր բերդ է, որը միայն ռմբակոծելով հնարաւոր է աւազակին բռնել կամ սպանել։ Զօրքը գնացել է, բայց առայժմ րիսկ չէ անում մօտենալ Մամմէդի դիրքին։

Բաղ. Խաչատրեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

—

Ինչպէս հաղորդել էինք, հինգշաբթի, օգոստոսի 30-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Կովկասի ուսումնար. շրջանի հոգաբարձութեան հրաւէրով Արքունական թատրօնում տեղի ունեցաւ Հայրենական պատերազմի տօնի առիթով յօբելեանական հանդիսաւոր ակտ՝ մասնակցութեամբ Թիֆլիսի բոլոր միջնակարգ դպրոցների աշակերտների՝ իրանց ուսուցիչներով։ Ակտին ներկայ էին Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվ, կոմսուհի Ե. Ա. Վօրօնցօվա-Դաշկօվա, Վրաստանի էկզարխը, այլ և այլ հիմնարկութիւնների պաշտօնական անձեր, աշակերտների ծնողներ և այլն։ Նախ աշակերտական միացեալ երաժշտախումբը նուագեց ազգային հիմնը, ապա ի պատիւ Բօրօդինեան կռւի յօբելեար Ն. Կլէնովսկիի կանտատան։ Այնուհետև Վ. Ֆ. Կրօնովիչը խօսեց Հայրենական պատերազմի մասին, կարդացին ոտանաւորներ նոյն անցքին նուիրված, ցոյց տրվեց Մ. Վ. Վլադիմիրօվի «1812 թիւը» պատկերը։

Ժամը 9-ին քառորդ պակաս հանդէսը վերջացաւ. աշակերտներն ու աշակերտուհիները դուրս եկան թատրօնից և սկսեցին կարգ-կարգ քայլել Գօլովինսկի պրօսպէկտով։ Առջևից գնում էր աշակերտական միացեալ երաժշտախումբը նուագածութեամբ, նրանից յետոյ աշակերտների մի խումբ։ Այնուհետև գնում էին աւտոմօբիլում նստած կովկասեան Փոխարքան և կոմսուհին՝ շրջապատված գիմնազիաների լապտերակիրների խմբերով (ամեն մի գիմնազիա ունէր իր յատուկ գունաւոր լապտերները), իսկ նրանից յետոյ աշակերտական անվերջ շարանը։ Այդ հանդիսաւոր թափօրը ուղեկցութեամբ ժողովրդի հազարաւոր բազմութեամբ մօտենալով զինուորական տաճարին՝ թեքվեց և անցաւ պալատի առջևից։ Կոմսն ու կոմսուհին դուրս եկան աւտոմօբիլից և մտան պալատ։ Պատշգամբ դուրս գալով կոմսը իր շնորհակալութիւնը և գոհունակութիւնը յայտնեց աշակերտներին։ Պալատի առջևից անցնելով, Գօլովինսկի պրօսպէկտով, աշակերտական թափօրը վերադարձաւ և Փառքի Տաճարի շուրջը կանգնեց. միացեալ երաժշտախումբը սանդուղների վրա կանգնած՝ աշակերտների և ժողովրդի պահանջով 3 անգամ նուագեց ազգային հիմնը և ապա Հայրենական պատերազմի կանտատան։ Այդտեղից կովկասեան շրջանային հոգաբարձուի հրաւէրով նրանք առաջնորդվեցին I գիմնազիա, ուր հիւրասիրվեցին թէյով և մրգեղէններով։ Ժամը 10-ից քառորդ անց դուրս եկան այդտեղից և գետի միւս մասում գտնվող դպրոցականները խմբովին Իջան Բարեատինսկայա փողոցով ու ցրվեցին իրանց տները։ Թափօրը հրաշալի տպաւորութիւն էր թողնում։ Էլեքտրաքարշների և կառքերի երթևեկութիւնը կանգ էր առել։ Կարգապահութիւնը օրինակելի էր։

Ամսիս 30-ին, Զուբալովի Ժողովրդական Տանը տեղի ունեցաւ քաղ. վարչութեան ձեռքով կազմակերպած մանկական հանդէսը՝ նուիրված Հայրենական պատերազմի 100-ամեայ տարեդարձին։ Հրաւիրված էին քաղ. վարչութեան հովանաւորութեան տակ եղած բոլոր դպրոցների աշ.-աշակերտուհիները, որոնց խինդն ու քրքիջը և ուրախ գին խօսակցութիւնները լցրել էին թատրօնի մեծ սրահը առաւօտեան ժամը 10-ից սկսած։

Տեղի ունեցաւ ընթերցանութիւն տեղական լեզուներով և մի ներկայացում «1812 թ. պատերազմի» ժամանակներից։

Առաջին խօսողը եղաւ ռուս սեկցիայի յայտնի թատերասէր Կօրեակօվ, որը երեխաների առաջ պարզ և հասկանալի լեզուով պատմեց Նապոլէօնի արշաւանքի մասին և Հայրենական պատերազմի ընդհանուր ընթացքը ուրուագծեց վերջացնելով իր խօսքը ծափերի տակ։

Այնուհետև հայերէն լեզուով և բանաստեղծական պատկերացումներով մի խառաքանչերիստիկ պատկեր տուաւ Նապոլէօնի և 1812 թ. մասին Ց. Սօլովեանը, որի խօսքերը բուռն ծափահարութեամբ ընդունվեցին աշակերտների կողմից։

Պ. Աբուլաձէն կարդաց վրացերէն լեզուով, որով և ուրուագծեց նոյնպէս Նապոլէօնի ուրոյն դէմքը։

Վերջում տեղի ունեցաւ ներկայացում, երեք պատկերների մէջ բաւական կենդանի խաղով սիրողները տուին 1812 թւից մի քանի տեսարաններ։

Հանդէսին ներկայ էին Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի կողմից՝ շրջանային տեսուչ Սօլովնեւկին, ժողովրդական դպրոցների վերատեսուչ Ֆեդօրովսկին և նոյն հիմնարկութեան երկու տեսուչներ Պօգօրելօվ և Կալինիչէնկօ։

Աշ.-աշակերտուհիներին հսկում էին իրանց ուսուցիչ ուսուցչուհիները։ Քաղաքային վարչութեան կողմից ներկայ էին Ա. Արղութեան-Երկայնաբազուկը և հանդէսի ընդհանուր կազմակերպիչ Ա. Բաբեանը։

Մօտ ժամը 2-ին աշակերտները ցրվեցին ուրախ տրամադրութեան տակ։

ՄԵՐ ԿԱՆԱՆՑ ՑԵՍԱՄՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

Կինն է այն առանցքը, որի շուրջը պտտվում է քաղաքակրթութիւնը։
Շիլլեր

Գերմանական հանճարեղ գրողի այս ասացուածքը ցոյց է տալիս, թէ կինը որքան մեծ նշանակութիւն ունի քաղաքակրթութեան գործի մէջ։ Քաղաքակրթութիւնը կախումն ունի կնոջից. առանց կնոջ՝ քաղաքակրթութիւն, լուսաւորութիւն տեղի չեն կարող ունենալ։

Կինը մեծացնում է զաւակներ։ Զաւակները կարող են լաւ կամ վատ դուրս գալ, իսկ սրանում ամենագլխաւոր դերը կատարում է մայրը։ «Դուք տուեցէք մեզ լաւ մայրեր, մենք կը տանք ձեզ լաւ զաւակներ»։ Ապագայ սերնդի դաստիարակողը մայրն է. մայրը կարող է առաջնորդել որդկերանց թէ դէպի լաւ և թէ դէպի վատ։

Քաղաքակիրթ դեր կատարելու համար անհրաժեշտ է, որ կինը լինի կրթված, լուսաւորված։ Տգէտ կինը միայն բազմացնում է սերունդը. նա ընդունակ է միայն ծնելու մէջ, իսկ դաստիարակելու գործի մէջ զէրօյի դեր է խաղում։

Հետևապէս կնոջը անհրաժեշտ է կրթութիւն։ Կինը պէտք է կրթվի, զարգանայ, լուսաւորվի, որ հասցնի մեզ բաղձալի քա-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԼԵՀԱՑԻՆԵՐԻ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԿԵՆՍՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ*)

V

«Կօլօնիալ կօմիսիայի» վերաբերմամբ ստացած կատարեալ ֆիասկօն ստիպում է պետութեանը դիմել մի շարք միջոցների. 1898 թ. պրուսական լանդտագը անց է կացնում հետևեալ վերանորոգութիւնը. Կօլօնիալ կօմիսիան, որը՝ ըստ Բիսմարկի՝ պէտք է տևէր միայն 20 տարի, որը բաւական էր համարում Բիսմարկը լեհացոց կալուածատիրութեան վերջ տալու համար, դառնում է մշտական հիմնարկութիւն. կօլօնիզացիօն ֆօնդը աւելացվում է մինչև 200 միլիօն մարկի. բայց 1908 թ. լանդտագը հասցնում է 475 միլիօնի՝ բացի 125 միլիօնը. իսկ յետոյ լանդտագը հրատարակում է օրէնք բանի գրաւման լեհական հողային սեփականութեան։

Այդ նոր օրէնքի հիման վրա՝ տէրութիւնը իրաւունք ունի մակսիմում 70,000 հեկտ. հող խլացնել և յանձնել «Կօլօնիալ կօմիսիային»։ Այդ վերջին յուսահատական միջոցը (մինչև այժմ չի գործադրվել) ամենալաւ ապացոյցն է հակալեհական քաղաքականութեան ֆիասկօյի։ Բաւական է ասել, որ «Կօլօնիալ կօմիսիան» իր 25 տարվայ գոյութեան ժամանակամիջոցում, այսինքն մինչև 1911 թ., գնել է 385,000 հեկտ. հող, միայն լեհերից 111,000 հեկտ., մեծ մասը գերմանացիներից. իսկ գերմանական կօլօնիաների թիւը այդ 25 տարում երկու լեհական երկիրներում կազմում է՝ ընդամենը 3% գերմանացի ազգաբնակութիւն։ Ահա յուսահատական մի երևոյթ գերմանացի նացիօնալիստների համար։

1904 թ. երևում է մի շատ ծանր օրէնք լեհ գիւղացու համար. նա իրաւունք ունի հող առնելու, բայց իրաւունք չունի շինութիւններ կառուցանելու իր հողում առանց տեղական իշխանութեան թոյլտուութեան։ Ահա երևում է լեհ գիւղացիների մօտ տաբօրինակ բնակարան, որը կոչվում է «Փուրգօն Ջիմալի» *), որը ստացել է այդ անունը մի դժբաղդ գիւղացի Ջիմալից, որը բնակվում էր փուրգօնում իր ընտանիքով և ամեն օր թափառում էր մի տեղից միւսը։ Այդ օրինակին հետևում են շատերը լեհերից, մինչև որ իշխանութիւնը դրա դէմ էլ է հնարում մի ուրիշ միջոց և արգելում է փուրգօնում վառարան ունենալ։

Վերջապէս Բիսմարկի հեռանալը և նրան փոխարինելը Կապրիվի դուքսով՝ դանդաղեցնում է հակալեհական քաղաքականութեան տեմպը։ Վերջինը աշխատում է հաշտեցնել լեհացիներին տէրութեան հետ, և պատգամաւոր Կօսցէլսկին դառնում է միջնորդ տէրութեան և լեհ պահպանողական շրջանների միջև։ Վերջինները համաձայնում են պաշտպանել տէրութեանը պարլամենտում բանակայինների աւելացման հարցում 80,000-ով, եթէ նա վերահաստատէ լեհական լեզուի դասատւութիւնը Պօզնանի և Արևմտեան-Պրուսիայի դպրոցներում. բայց երբ լեհացիների ակնկալութիւնները չարդարացան, այն ժամանակ նրանք գնացին ընդդէմ տէրութեան առաջարկութեան՝ վերաբերեալ զինւոր նաւատորմի. «Լեհացոց կօլօնիան» հրաժարվեց ձայն տալ յօգուտ նաւատորմի։ Տէրութեան և լեհերի միջև ծագեց անհամաձայնութիւն. Կօսցէլսկին թողեց իր պատգամաւորական կոչումը։ Շուտով դրանից յետոյ Վիլհէլմը հաշտվեց Բիսմարկի հետ, և հակալեհական պօլիտիկան էլի մտաւ իր առաջվայ շրջանը։

VI

1894 թւից հակալեհական պօլիտիկան ստանում է մեծ ուժգնութիւն՝ շնորհիւ այն աջակցութեան, որը գտաւ պրուսական կառավարութիւնը գերման կօնսերվատօրների և ազգային ազատամիտների կողմից։ Նոյն թւականին հիմնված համագերմանական միութիւնը հրատարակեց ընդարձակ ծրագիր հակալեհական բնոյթով, պահանջելով գերմանիզացիայի ուժեղացումը հասարակական կեանքի բոլոր շրջաններում։

Վիլհէլմը իր ճառում 1894 թ. յայտնում է, որ «եթէ լեհացիք անպայման և կատարեալ կերպով չը զգան իրանց պրուսական հպատակներ, նա կարող է դառնալ անդութեական լեհերի համար»։ Կօնսերվատիվ և ազգային ազատամիտ մամուլը կայսրի այդ խօսքերից յետոյ՝ սկսում է արշաւանք լեհերի դէմ։ 1894 թ. հիմնվում է ընկերութիւն՝ պաշտպանելու գերմանիզմը արևելեան ծայրագաւառում նախաձեռնութեամբ Գանզեմանի, Կէննեմանի և Տիդեմանի։

Այդ ընկերութիւնը, որը կոչվում է Г. К. Т. ըստ սկզբնատառերի հիմնադիրների՝ Гакатизмъ, սկսեց բուռն պայքար լեհերի դէմ, յենվելով թէ պետութեան պաշտպանութեան և թէ գերման շօվինիստների վրա։ Լեհացիների հրաժարվելը ազգաւորական հանդէսներում Սեդանի 25-ամեակի առիթով և շնորհաւորելը Բիսմարկի 80-ամեակը՝ աւելի ևս կատաղեցնում է գերմանական շօվինիստներին լեհացիների դէմ։ Գակատիզմը սկսում է թափանցել գերմանական շրջանների մէջ. նոր հակալեհական ծրագիրներ են երևում մէկը միւսի ետևից, որովհետև պրուսական լանդտագում միայն կաթօլիկական կենտրօնը չէ պաշտպանում հակալեհական առաջարկութիւնները։

Պրուսիան կրկին արտաքսում է լեհերին, որոնք բնակութիւն էին հաստատել Պօզնանում և Սիլեզիայում Կապրիվիի ժամանակ։ Լեհական լեզուն արտաքսվում է դպրոցներից, դատարաններից Պօզնանում. երկաթուղու ծառայողներին արգելվում է խօսել լեհերէն. արքունական հիմնարկութիւններից լեհ մշակներին արտաքսում են. լեհ գիւղացիներին արգելվում է հող գնել։ Լեհական մամուլը ենթարկվում է անասելի հալածանքների. լրագիրները հատուցանում են անագին տուգանքներ, իսկ խմբագիրներին փակում են բանտերում և նրանց հետ վարվում են ինչպէս քրէական յանցաւորների հետ, երբեմն շղթայակապելով նրանց. լեհ ժողովները փակվում են, լեհերէն խօսելու պատճառով։ Վիլհէլմը իր մէկ ճառի մէջ (1905 թ.) յայտնում է, որ այն գերմանացին, որը ապրում է արևելքում և ծախում է իր սեփականութիւնը, կատարում է յանցանք իր հայրենիքի դէմ. նա պիտի կանգուն մնայ իր տեղում. նա չը պիտի համարձակվի թողնել իր տեղը արևելքում։ Բոլոր գակատիստները աշխատում էին օգտվել հակալեհական պօլիտիկայից. աստիճանաւորը, ուսուցիչը, գործարանատէրը, արհեստաւորը, բժիշկը, փաստաբանը, ուսանողը՝ ամեն մէկը նրանցից օգտվում էր յիշեալ պօլիտիկայից։ Աստիճանաւորների և ուսուցիչների համար մտցված էր «Ostmarken zulage, Восточно-окраинное добавочное жалованіе», որը ստացվում էր լեհական ծայրագաւառում։ Բոլորը աշխատում են օգտվել գակատիստների հովանաւորութիւնից. ուսանողները, որոնք պատրաստվում են ծառայել ուսումից յետոյ արևելքում, ստանում են առատ թոշակներ։ Գերմանական կալուածատէրերի համար «Կօլօնիալ կօմիսիան» դառնում է կթի կով, որովհետև նրանք՝ սպառնալով թէ կը ծախեն իրանց հողը լեհերին՝ կորզում են չը լսված գումարներ։ Բայց չը նայած այդ բոլորին, գերման տարրի արտագաղթը լեհացիների երկրից չէ թուլանում, որովհետև լեհական երկիրները կուլտուրապէս յետ էին մնացել Պրուսիայի արևմտեան կողմերից։ Պետութիւնը անհոգ էր դէպի լեհական երկրի կարիքները. բաւական է ասել, որ նա յսել չէր կամենում Պօզնանում համալսարան հիմնելու մասին, վախենալով թէ մի գուցէ նա դառնայ լեհ երիտասարդութեան կենտրօն։ Նոյնպէս ամեն տեսակ աջակցութիւնից՝ էկօնօմիական զարգացման Պօզնանի՝ պետութիւնը հեռու էր պահում իրան. ահա այդ պատճառով Պօզնանի գերմանացիք գաղթում էին դէպի արևմուտք, ուր գտնում էին լաւ վարձատրութիւն և աւելի բարեյաջող կուլտուրական պայմաններ, և միևնոյն ժամանակ ձգտում էին հեռանալ այն անտանելի դրութիւնից, որը ստեղծվել էր ազգայնական կռւի պատճառով։ Գակատիստները, այդ տեսնելով, առաջարկում են պետութեանը կուլտուրապէս և նիւթականապէս զարգացնել արևելեան ծայրամասը, որպէսզի գերմանական տարրը կարողանայ գտնել այն ամենը, որը նա գտնում է պետութեան միւս մասերում։

Առաջարկվում է հիմնել ակադեմիաներ, մուզէյներ, գրադարաններ, գիտական ինստիտուտներ, թատրօններ և այլն։ Բարելաւել հաղորդակցութեան ճանապարհները, բարձրացնել գերմանական խոշոր արդիւնաբերութիւնները, որպէս զի կազմվի խոշոր գերմանական բուրժուազիա։

Պետութիւնը այդ բոլորի համար ծախսել է 30 միլիօն մարկ, բայց չէ ստացել ոչ «խոշոր գերմանական կենտրօն» և ոչ թուլացում լեհ տարրի. և այդ բոլոր հիմնարկութիւնները, գրադարանները, առողջապահական ինստիտուտը, կայսերական ա-

*) Առաջին փուրգօնը այժմ Կրակօվի լեհական մուզէումումն է դրված։

*) Տես «Մշակ» № 192.

[illegible]

...լին գիրք, լրագիր, կարող էին զարգացած տիկիններ դառնալ և գաւառի զարդը լինել։

Բայց, աւաղ, ծխական դպրոց աւարտած օրիորդները, հեռանալով դպրոցից, ընկնում են խաւար կեանքը և անդամահատվում։ Նրանց զարգացումը կաշկանդվում է, կանգնում և այլ ևս առաջ չէ գնում։ Ո՜րքան զարգացած մայրեր կունենայինք մենք այսօր, եթէ մեր օրիորդները զբաղվէին ընթերցանութեամբ։

Մենք լաւ ճանաչում ենք Սղնախի, Լագոդաղի և Ցարսկիէ-Կոլոդցիի կանանց։ Համարձակ կարող ենք ասել, որ գիրք ու լրագիր կարդացող կանայք կամ չը կան, կամ մի քանի հոգի են։ Գրագարաններ կան, բայց գիրք ուզող չը կայ։ Անգրագէտը չէ կարդում, ներելի է, բայց գրագէտը ևս չէ սիրում ընթերցանութիւն։

Հայ կինը պէտք է լուսաւորվի, բայց երբ...

Ե. Ք. Գրիգորեան

Սղնախ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ուսուցչ. սանատորիան Պեատիգորսկում

Պեատիգորսկ, 21 օգոստոսի

Կ. Հ. Բ. Ը. Պեատիգորսկի ճիւղի վարչութիւնը այս տարի ձեռնարկել է մի շատ համակրելի գործի։ Դա ուսուցչական սանատորիայի հիմնարկութեան խնդիրն է, որով շատ անապահով ուսուցիչներ միջոց կունենան իրանց քայքայված առողջութիւնը վերականգնել։

Դժբաղդաբար այդ օգտակար գործը արձագանք չէ գտնում հասարակութիւնից և այն անձերից, որոնք մամուլի մէջ և ամենուրեք հայ ուսուցչի պրութեան բարելաւման խնդրով են զբաղվում։ Աւելի աններելի է ուսուցիչների անտարբերութիւնը, որոնք եթէ տարին մի-մի ներկայացում-երեկոյթներ տան, բաւական աջակցած կը լինեն իրանց ապագայ առողջութեան բժշկութեան գէպքում։

Առաջիկայ տարին վարչութիւնը մտադիր է նոր շէնք կառուցանել 20 հոգու համար բոլոր յարմարութիւններով, եթէ միայն ուսուցչութիւնից, հասարակութիւնից, ևս առաւել Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդից աջակցութիւն ստանայ։

Այս տարի օգտվեցին վարչութեան ստացած տոմսերից չորս հոգի, որոնց տրված էր սենեակ, ինքնաեռ, լուսաւորութիւն, ծառայ, և վերին ատիճանի բարեացակամ վերաբերմունք վարչութեան անդամներից։

Սաթ. Զաքարեան

Ո՞ւր հիմնել գիւղ. վարչութեան շէնքը

Մեղրի, 24 օգոստոսի

Ամսիս 23-ին Մեղրիի մասի հաշտարար միջնորդը ժամանելով Մեղրի՝ շրջանիս գիւղերի ներկայացուցիչներին առաջարկեց ձեռնարկել գիւղական կառավարութեան համար շինութեան՝ Մեղրիից 4 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող, ոչ մի յարմարութիւն ներկայացնող, մօտ 60 ծխից բաղկացած, Լեհվազ Թուրք գիւղում. իսկ հասարակութեան մեծամասնութիւնը, աչքի առաջ ունենալով Մեղրիի առաւելութիւնները, խնդրեց հաշտարարին յետաձգել մինչև հասարակութիւնների վերջին անգամ նահանգապետին առաջարկած խնդրի պատասխան ստանալը։ Եւ գործը շտապեցնելու համար որոշվեց հեռագրով դիմել նահանգապետին։ Ժողովուրդը մեծ յոյս ունի, որ նահանգապետը կը յարգի հասարակութիւնների խնդիրը և կը կարգադրի գիւղական կառավարութիւնը շինել Մեղրիում, ուր կայ ամեն յարմարութիւն, և ոչ Լեհվազի պէս մի անպէտք գիւղում, որտեղ ոչ մի յարմարութիւն չը կայ բացի մի քանի վաշխառուներից, որոնք կառավարութիւնը այնտեղ հաստատվելուց յետոյ իրանց աւազակական բարդ տոկոսներով բասպականները անարգել սաղացնել կը տան։

Եփրեմ Վարդանեան

Սիմֆերոպոլի եկ.-ծխ. դպրոցի վիճակը

Սիմֆերոպոլ, 25 օգոստոսի

Սիմֆերոպոլի հայոց եկեղեցու երկսեռ եկ.-ծխ. դպրոցը ունի երկու նախակրթարան և երեք դասատուն, վերջին երկուսը՝ միացած։

Տարվայ վերջին աշ.-աշ.-հիների թիւն էր՝

I-ին նախապ.	13	հ. աշ. և	7-ը	աշ.-ուհի
II-դ »	18	» »	10	»
I-ին դասատ.	16	» »	12	»
III-դ »	1	» »	2	»

Ուրեմն տարվայ վերջը աշ.-աշակերտուհիների թիւն ընդամենը եղած է 79 հոգի։

1911—12 թ. ուսումն. տարում ուսուցչ. կազմը բաղկացած էր 7 հոգուց, այն է՝ 4 ուսուցիչ և 3 ուսուցչուհի, իսկ նախանցեալ տարի 5 հոգուց՝ 3 ուսուցիչ և 2 ուսուցչուհի։ Ուսումնարանի տարեկան բիւջէն է մօտաւորապէս 6000 ռ.։

Սիմֆերոպոլի նման հայաշատ գաղութի երկսեռ եկ.-ծխ. դպրոցը, ունենալով 2 նախապ. և 3 դասատուն, 7-ը հոգուց բաղկացած ուսուցչական խումբ և մօտ 6000 ռ. տարեկան բիւջէ՝ քիչ թէ շատ բարեկարգ վիճակի մէջ պէտք է լինէր։ Բայց դժբաղդաբար հեռու է այդ ցանկալի վիճակից։

Դպրոցում դասաւանդվում են հետևեալ առարկաները. ռուսաց լեզու, ռուսաց աշխարհագրութիւն, ռուսաց պատմութիւն, հայոց լեզու, կրօն, վայելչագրութիւն և երգեցողութիւն։

Նախանցեալ տարի այս բոլոր առարկաները բաժանված էին 5 ուսուցիչների վրա, և շատ լաւ էլ կառավարվում էր դպրոցը, որովհետև մեծամասնութիւնը բաղկացած էր վարժ, իր գործին խղճով նուիրված ուսուցիչներից։

Ուրեմն 1911—12 ուսումնարանական տարում հոգաբարձութիւնը ուսուցիչների թիւը աւելացնում է երկուսով։ Անիր ոչ հարկ կար և ոչ էլ կարիք էր զգացվում ուսուցիչների թիւն աւելացնելու, քանի որ բացի 2—3 դաս երգեցողութիւնից ոչ առարկաներ են աւելացվել և ոչ էլ դասատուն։

Այո, եթէ ուսուցիչների թիւ համեմատ աւելացվէին ձեռագործի, նկարչութեան և մարմնամարզութեան դասեր, այդ հասկանալի կը լինէր, քանի որ դրանք քիչ թէ շատ կարգին դպրոցներում անհրաժեշտ ուսանելի դասերի ցուցակի մէջ են մուծված։ Դժբաղդաբար այս առարկաները պակասում են մեր ուսումնարանին։

Դպրոցի հոգաբարձութիւնը աւելի լաւ արած չէր լինի 79 աշ.-աշակերտուհիներին հայոց լեզուն դասաւանդելու համար փոխանակ 3 ուսուցիչ պահելու՝ պահէր երկու լաւ հայագէտ ուսուցիչներ, որոնք անհամեմատ աւելի օգտակար կարող էին լինել աշակերտներին։ Փորձը չէ՞ որ ցոյց է տալիս, որ միևնոյն դպրոցում աւանդում են 2 ուսուցչուհիներ ռուսաց լեզուն, ռուսաց աշխարհագրութիւնը և ռուսաց պատմութիւնը և շատ լաւ կարողանում են առաջ տանել գործը, որովհետև փորձված են և քաջ գիտեն իրանց աւանդելիք առարկաները։

Կ. Փ.

Հրդեհը գիւղում

Թմբուլ, 28 օգոստոսի

Երէկ գիշեր, օգոստոսի 27-ին, ժամը մօտաւորապէս 9-ին, մի ահռելի հրդեհ բոցավառվելով լուսաւորեց Թմբուլ գիւղի հորիզոնը. մի քանի րոպէի մէջ հարայհրոցը, վայնասունը, յուսահատական ճիչերը, աղմուկը խառնվելով իրար լրացրին սոսկալի հրդեհի պատկերը։

Հարեան Ղօշադիգա, Եամխանա գիւղերից խռնվել էր ամբոխը հրդեհի տեղը։ Վառվում էր Սայեադ Աւետիսեանցի խոտի 4—500 դէզը, որ դիզված էր Ա. Ղարիբեանի տան կտուրի վրա։ Կրակվեց տան սրահը, տան բակի դուռը, քանդեցին կտուրները, հողը վրա տուեցին՝ հրդեհը շիջելու համար։

Գովասանքի արժանի էր գիւղացիների միահամուռ ջանքը՝ հրդեհի առաջը առնելու և հարեան տները գոնէ ազատելու։ Բայց որովհետև հրդեհի դէմ կռւելու անհրաժեշտ իրերը պակասում էին, այդ պատճառով կռիւը նրա դէմ չափազանց դժուարանում էր։ Գիւղացիներից մէկը խորհուրդ տուեց մօտակայ Հին-Նախիջևանից օգնութիւն խնդրել, բայց գիւղացիները նկատեցին, որ Նախիջևան քաղաքում ոչ թէ չը կայ հրդեհաշէջների խումբ, այլ այնտեղ նոյն իսկ գաղափար չունեն դրա մասին։

Կրակին զոհ գնացին 4—500 խուրձ խոտ, երկու ծածկած սրահներ, քանդեցին գոմի կտուրը, վառվեց բակի դուռը։ Վնասը հասնում է մի քանի հարիւրի։ Եւ գա անփոխարինելի մի վնաս է ամեն մի շինականի համար իր ներկայ աղքատիկ վիճակի մէջ։

Ա. Տէր-Ստեփանեանց

Առաջադիմութեան բայլեր

Հին-Նախիջևան, 20 օգոստոսի

Նախիջևանը, որ մի հնութիւն է Նոյ նահապետից մեզ մնացած, վերջին տարիներս սկսել է զգալապէս առաջադիմել շնորհիւ նորեկ հիւրերի։ Ցղնեցի եղբ. Սարգսեանների ընկերակցութեամբ բացվել է մետաքսաթելի գործարան, որը մեծ զարկ է տուել և տալիս ամբողջ գաւառի շերամապահութեան։ Այս առաջին տարին է, որ նոյն գիւղացի Մ. Աւագեանի և Ք. Տէր-Մկրտչեանի ընկերակցութեամբ սկսվել է գինեգործութիւնը և ամենալաւ տեսակի գիներ պատրաստելով վերջերս սկսել են ի վաճառ հանել։ Նախիջևանը և իր շրջանը մի այգեշատ երկիր է և ժողովրդական գլխաւոր պարապմունքներից մէկը գինեգործութիւնը լինելով՝ թէև մինչև այժմ կատարվել է հին նահապետական ձևով, բայց այսուհետև կասկած չը կայ, որ շնորհիւ վերջիններիս սկսած գործի, գինեգործութիւնը ևս առաջ կը գնայ և ժողովրդի տընտեսական դրութեանը մեծ զարկ կը տայ։

Ուսուցիչ Շմաւոն

Ամառային բերացիկ կեանքը Ցխինվալում

Ցխինվալ, 29 օգոստոսի

Ցխինվալն էլ որպէս գաւառական յետ ընկած աւաններից մէկը, շնորհիւ այստեղ եկած մի քանի տասնեակ ուսանող երիտասարդների և օրիորդների, սթափվեց իր տաղտկալի ու անտարբեր քնից և մի փոքր կենդանացաւ։

Ցխինվալի հասարակական ժողովարանը, որը մօտ 8 ամիս է, ինչ գոյութիւն ունի, ձմեռային բնակարանից տեղափոխված է Լիախվի գետի ափին գտնվող «Պօլեանկա» կոչված վայրի կիսաշէն թատրոնը։

Ժողովարանը ունի 60-ի չափ մշտական անդամներ, որոնք վճարում են տարեկան 6 ռուբլի անդամավճար, ոչ անդամները մուտքի համար վճարում են՝ տղամարդիկ 20 կ., կանայք 10 կ.։

Ժողովարանում շաբաթը երկու անգամ լինում է ընտանեկան երեկոյթ, որի միջոցին կանայք և տղամարդիկ մինչև ուշ գիշեր զբաղվում են լօտօյով և թղթախաղով։

Շաբաթը երկու անգամ էլ լինում է պարերեկոյթ. պարում են «լեզգինկա» և եւրոպական պարեր զուռնայի և սեփական գրամոֆոնի նուագածութեամբ։

Ամբողջ շաբաթվայ ընթացքում համարեա ամեն երեկոյ լինում են թուղթ ու նարդի խաղացողներ. լինում են դէպքեր, որ նոյնիսկ թղթախաղով լուսացնում են։

Ամբողջ ամառվայ ընթացքում երկու անգամ ունեցել են մանկական ներկայացում և երկու անգամ էլ հասակաւորների՝ տեղական սիրողների մասնակցութեամբ։

Վերջին անգամ ռուսերէն լեզուով խաղացին մի պիէս I գործողութեամբ, որից ներկայ եղողները ոչ մի բան էլ չին լսել ու չին հասկացել՝ թատրոնում տիրող ղալմաղալի ու օթեակների մէջ քէֆ անողների բարձրաձայն խօսակցութեան շնորհիւ։

Ապա ներկայացրին վրացերէն լեզուով երկու գործողութեամբ մի պիէս՝ «Նախ մեռան և ապա ամուսնացան»։

Այս ներկայացման վերջում մի խումբ ուսանող-ուսանողուհիներ երգեցին մալօռոսական մի խմբերգ։ Այդ ներկայացումը վերջացաւ սկանդալով և կռիւ ղալմաղալով, որի պատճառով էլ հասարակութիւնը դժգոհ հեռացաւ ժողովարանից գիշերվայ ժամը 1-ին։

Հմ. Ք. Օհանեան

ԱՆԴՐԿԱՍՊԵԱՆ ԽՈՀԵՐ

Մեղաւորը մենք ենք, մենք

Որքան էլ համամարդկային գաղափարներով տոգորված լինենք, որքան էլ արդի պայմաններում ճգնենք ազգային ինքնաճանաչութեան հարցը լուծել համամարդկային մասշտաբով, յաճախայն դէպս իրական փաստերը անդառնալիօրէն գալիս են արմատախիլ անելու ամեն մի վառ սկզբունք, քանի դեռ կեանքի անիւը իր նպատակակէտին չէ հասած։

Հայը ամբողջ իր դառն պատմութեան ընթացքում յարգել է ազգերի համերաշխութեան գաղափարը, եղել է միջազգային մի տարր, որը իր ազգային ինքնաճանաչութեան հետ իրան զգացել է համամարդկային շղթայի մի օղակը՝ իր ամբողջ բաղդը կապելով համայն մարդկութեան դժբաղդութեան և ուրախութեան հետ։

Գոյութեան անագորոյն կռիւը ինչպէս անհատների, նոյնպէս և ազգերի միջև անխուսափելի է. ամեն մէկը ցանկանում է տիրող հանդիսանալ, ասպարէզից դուրս քշել թոյլերին։

Անհատական թէ ազգայնական մրցումը աւելի զգալիօրէն է արտայայտվում երկրիս կեանքում, ուր արդիւնաբերութիւնը ծաղկման դրութեան մէջ լինելով՝ ամեն մէկը ցանկանում է օր-աւուր ամուր դիրքեր գրաւել։ Մենք դէմ չենք մրցման. ուր չը կայ պայքար, այնտեղ չը կայ և կեանք։ Բայց խնդիրը նրանումն է, որ մրցման ձևերը այնքան տգեղ և գռեհիկ են, որ մարդու մէջ մի տեսակ զզուանք են ծնեցնում։

Երկրիս հայերը ռուսաց տիրապետութիւնից յետոյ իրանց նուիրել են առևտրական գործերի. նրանց մէջ նկատվում են բաւարար սեփականութեան տէր մարդիկ. և եթէ այսօր Անդրկասպեան երկիրը արդիւնաբերութեան զարգացման տեսակէտից մի որոշ տեղ է գրաւում, դրանով այդ երկիրը պարտական է հայերի սկզբնական աշխատանքին։ Երկրիս բնիկ ժողովուրդը իր տգիտութեան շնորհիւ անկարող է եղել թէ ստեղծագործել և թէ մրցել հայերի հետ։

Բայց վերջերս, շնորհիւ բամբակի առատ արդիւնաբերութեան, երբ ռուսական տիրապետութիւնների այս երկրամասը դէպի իրան է գրաւել աւելի հարուստ առևտրականներ, տեղիս հայերը ապրում են օրհասական մոմենտներ։

Ամեն տեղ, մանաւանդ շահագործման ասպարէզում, արդիւնաբերողներին ձեռնտու է մասնաւոր մրցումը գունաւորել ազգային ներկերով, որպէսզի աւելի կազմակերպված ույժերով հանդէս գան՝ տապալելու դիմացի թշնամիներին, եթէ նրանք բոլորն էլ մի ազգութեան մարդիկ են։

Եւ այդ ուղղութեամբ հրէաներն ու ռուսները աւելի աջող հող են գտնում։

Փաստերը ակներև են։

Երկրորդ Մօսկվա համարվող Կօկանդի ամբողջ արդիւնաբերութիւնը կենտրոնացած է օտարների ձեռքին։ Բացառութեամբ Առևտրական Տուն Եղբ. Գէորգեանների, և մի քանի այլ՝ համեմատաբար փոքր ֆիրմաների, Կօկանդի հայերը մանր առևտրականներ են, որոնք իրանցից շատ քիչ բան են ներկայացնում։ Այդ նոյն դրութեան մէջ են նաև Անդիժանում, Տաշկենդում, Սամարղանդում։

Բանկերում ոչ մի հայ ծառայող չեն ընդունում, չը նայած, որ հայ առևտրականներն են եղել, որ ժամանակին կեանք են ներշնչել այդ հաստատութիւններին։ Ամբողջ հասարակական հիմնարկութիւնները անցնում են օտարների ձեռքը և բացէ ի բաց հայերի առաջ չինական պարիսպներ դնում։

Մերվը, որ մի նոր ծաղկող առևտրական քաղաք է և մի ժամանակ հրապարակին տիրողը հայերն էին, այժմ կամաց-կամաց անցնում է օտարների ձեռքը։ Եւ այդ երևոյթը այնքան սուր կերպով է արտայայտվում, որ միանգամայն զգալի է դառնում ամեն մի հասարակ մահկանացուի համար։

Գոյութիւն ունեցող 3 բանկում ոչ մի հայ ծառայող չեն ընդունում, հայ վաճառականների մուրհակները մի առանձին դժկամութեամբ են վերցնում և, որ գլխաւորն է, ամեն կերպ աշխատում են կրճատել հայերի վարկը։

Հիմնված օրից մինչև նախանցեալ տարի հայերի ձեռքին էր նաև հասարակական ակումբը. բայց ահա երկրորդ տարին է, որ բուռն պայքարի միջոցով դարձեալ օտարներն են տիրել այդ հիմնարկութեան։

Իսկ այդ բոլորի հանդէպ տեղիս հայ հասարակութեան «հայրերը» իրանց այդ հակառակորդներին արժանացնում են ովսաննաների, թէկուզ նա լինի օտար հաստատութեան մի դռնապան։

Տեղիս Փոխադարձ Վարկի Ընկերութիւնը, որը բացառապէս հայերի ձեռքին է, բացի վարչութեան կազմից, այդ հաստատութեան մէջ միմիայն մի հայ է ծառայում, իսկ մնացած 5 հոգին օտարներ են։

Այս ձևի մեծահոգութիւնը, որ տեղիս օտար տարրը անգիտանալու է դնում և նիզակներ է ճօճեցնում դէպի հայերը, ինչով պատճառաբանենք. յիշեալ Ընկերութեան վարիչների համբերատարութեամբ։ Ես կողմնակից չեմ ի հաշիւ ծառայողների պատժել հակառակորդին. քաւ լիցի։ Իսկ երբ այդ ձևի ջենտլմէնութիւնը օտարներին չէ սթափեցնում իրանց դատապարտելի վարմունքներից, արդեօք ժամանակ չէ՞ լուրջ քննութեան առարկայ դարձնել «ինչ անելու» խնդիրը։

Մեր յետամնացութեան գլխաւոր պատճառներից մէկն էլ՝ միմեանց չը յարգելն է։ Օտարների հարուածները մեզ վրա այնքան չեն ազդում, քանի որ ինքներս ախակալութեամբ լցված՝ ցանկանում ենք իրար տապալել։

Մեր ծոցում ծնված, սնված երիտասարդ ույժերին փոխանակ առաջ քաշելու, նրանց ոգևորելու, աւելի էներգիա ներշնչելու, մենք պատրաստ ենք մեր անփոյթ վերաբերմունքով յուսահատեցնել, մեռցնել նրանց մէջ գործունէութեան եռանդը։

Երբ հայերիս մէջ, մանաւանդ Մերվի հայերի մէջ, ջանանք ստեղծել ընդհանուր ներդաշնակութիւն՝ գործակցութեան մէջ, երբ միմեանց դէմ դաւելու նողկալի երևոյթը չքանայ մեզանում, վերջապէս երբ անձնական գծուծ հաշիւները թողած՝ առաջ քաշենք երիտասարդ ույժեր և գնահատելով ամեն մէկի արժանաւորութիւնները՝ փայփայենք որպէս մեր հարազատներին, ահա այն ժամանակ միայն կարելի կը լինի ստեղծագործական աշխատանք առաջ տանել, և օտարը անկարող կը լինի որևէ վնաս պատճառել մեր միացած ույժին։

Իսկ մինչ այդ՝ պէտք է տուժենք, տուժենք այնքան, որ մի գեղեցիկ օր՝ յոգնած ու ուժասպառ՝ ողբանք մեր վիճակը։

Մեղաւորը մենք ենք, մենք։

Sero

Մերվ

ԳԵՐ ԱՄԱՐԱՆՈՑԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

IV

Ամարանոցաւորների միակ զուարճավայրը, կենտրոնատեղը, հոգեկան-մտաւոր որոշ հաճոյք, բաւականութիւն պատճառող, ծանր, սպանիչ ձանձրոյթը ցրող, մեղմացնող միակ հիմնարկութիւնը՝ տեղական ակումբի շինութիւնն է, «ռոտոնդան» է, որը բացվում է միայն ամարային սեզոնի ընթացքում և որի գլխաւոր նպատակն է բաւաբարութիւն տալ իր բազմաթիւ պատուաւոր հիւրերի և մշտական անդամների մտաւոր-գեղարուեստական-էսթետիկական պահանջներին։

Եթէ ակումբի վարչութիւնը կազմված լինի աւելի գիտակից, աւելի հեռատես, պարտաճանաչ, եռանդուն ու բարեխիղճ անդամներից, որոնք ամեն կերպ աշխատեն անպայման իրագործել, մարմնացնել կանոնադրութեան հետևեալ էական կէտը՝ «Клубъ имѣетъ цѣлью доставить членамъ своимъ и ихъ семействамъ возможность проводить свободное отъ занятій время съ удобствомъ, пріятностью и пользою», այն ժամանակ ընդ միշտ կը վերանային այդ հիմնարկութիւնից մինչև օրս գոյութիւն ունեցող, աչք ծակող, անվերջ դժգոհութիւնների, տրտունջների ու արդար բողոքների առիթ տուող դեֆեկտները և անչափ տգեղ, աննկարագրելի բացասական երևոյթները։

Բայց դժբաղդաբար ակումբի աւագների խորհուրդը, բաղկացած լինելով անձեռնհաս, անտարբեր, թոյլ և անբարեխիղճ անդամներից, միշտ էլ իր կոչման բարձրութիւնից ցած է կանգնած եղել և իր իրաւունքների ու պարտականութեան վրա նայել է մատների արանքով։

Ներկայ աւագների խորհուրդը հաւատարիմ մնալով իր արժանի նախորդների թողած աւանդին և ընթանալով նրանց գծած շաւղով՝ անկարող եղաւ արդարացնել իր ընտրողների յոյսերի և սպասելիքների գոնէ $1/100$ մասը։

Ամբողջ սեզոնի ընթացքում մեր մեծարգոյ աւագները ձեռքները ծալած լուռ վկայ եղան իրանց խնամքին յանձնված հիմնարկութեան մէջ կատարվող անհամար ռտնձգութիւններին և տիրող քաօսին։

Ակումբը պահում է ընթերցարան։ Անդամների թափած ջանքերի և պահանջների շնորհիւ այս տարի ստացվում են աւելի մեծ թւով ամսագրեր, օրաթերթեր, գրքեր և այլ պարբերական հրատարակութիւններ։

Ամարանոցաւորներից շատերը ճիգ բերելով ակումբի մուտքի տոմսակ՝ յոյս ունէին, որ գոնէ հնարաւորութիւն կունենան ազատ, կանոնաւորապէս օգտվելու ընթերցարանից։

Բայց հէնց որ սկսվում է ամարային սեզոնը, մեր աւագները շփոթված, գլուխները կորցրած, մոռացութեան են մատնում ըն-

կազմելու և այլն՝ ծառայելուն աւելի ևս լեհացիների կուլտուրական զարգացման։ Մօտակայ աղգահամարը (1905 թ.) ցոյց տուեց հետևեալը.

1900 թ. լեհերը կազմում էին Պօզնան քաղաքի ազգաբնակութեան 50,76%, գերմանացիները՝ 49,09%. 1905 թ. լեհացիների տոկոսը հասել էր 57,13%-ի, գերմանացիներինը իջել է 42,72%-ի։

VII

Մի խօսքով բանի-բոլոր կուլտուր-էկօնօմիկական միջոցները, որոնց ձեռնարկել էր պետութիւնը գաղափարների պահանջմամբ, մինչև այժմ տուել են ողորմելի հետևանքներ. և գաղտագմը սկսել է պահանջել ուղղակի բռնբռնաները, ճնշումներ, որոնք ոչ մի առնչութիւն չունեն կուլտուրայի հետ. օրինակ՝ նա պահանջում է, որ ժողովներում գործածական լեզուն միայն գերմանականը լինի, եթէ միայն ազգաբնակութեան 60 տոկոսը ոչ-գերմանական լեզու չէ գործածում։ Եւ լեհացիք իրանց ժողովները ունենում էին այնպիսի տեղերում, ուր կար 60 տոկոս լեհ։

Շատ մեծ դեր ունի ազգային ինքնապաշտպանութեան մէջ լեհական մամուլը, որը շատ տարածված է։ Շատ լրագիրներ ունեն բաժանորդների մեծ թիւ. օրինակ՝ «Գրաուդենեան Լրագիրը» 100,000-ից աւելի բաժանորդներ ունի։ Լրագիրների ղեկավարները ամենաժողովրդական տարրն են կազմում, իբրև ազգի պաշտպաններ։ Պետութեան կռիւը լեհական մամուլի դէմ անզօր է. նրա հալածանքը խմբագիրների դէմ աւելի ևս բարձրացնում է վերջինների պատիւը և հեղինակութիւնը։

Անզօր են պետութեան միջոցները լեհական տարրի աճումը կանգնեցնելու հարցում. կոմս Բիւլօվը համեմատում է լեհերին ճագարների հետ, ի նկատի ունենալով նրանց մեծ բազմացումը։

Բաւական է յիշել, որ 1858 թ. լեհերի թիւը Պրուսիայում հասնում էր 2.095,816 հոգու, իսկ 1905 թ. 3.714,923 հոգու։ Եւ այն գաւառներում, ուր գործադրվում է հակալեհական քաղաքականութիւնը, լեհական տարրն աւելի է աճում, քան գերմանականը, ինչպէս ցոյց է տալիս ստատիստիկան, որը մենք բաց ենք թողնում։

VIII

Ուրեմն հակալեհական քաղաքականութիւնը չը կարողացաւ գերմանացնել լեհերին. գուցէ նա թուլացրեց նրանց քաղաքականապէս, պակասեցնելով լեհ պատգամաւորների թիւը պարլամենտում։

Ահա ինչ է ցոյց տալիս ստատիստիկան և այդ հարցում։

Լեհ պատգամաւորների թիւը պրուսական լանդտագում աւելանում է 12-ից 15-ի. իսկ պարլամենտում (1907) մինչև 20-ի՝ փոխանակ 13-ի։

Մի խօսքով՝ հակալեհական քաղաքականութիւնը, որը ունէր նիւթական մեծ միջոցներ և կառավարութեան զօրեղ պաշտպանութիւնը, չը կարողացաւ ընկճել լեհական ազգաբնակութեանը, որովհետև սա ունի գիտակցութիւն և ազգային բուռն զգացմունք, որը ընդհանուր է լեհական բոլոր դասակարգերին՝ սկսած ազնուականներից, ինտելիգենցիայից մինչև վերջին գիւղականը։ Չէ կարելի չը սիրել, չը յարգել և չը պաշտել մի ազգութիւն, որը ունի թէ պատւասիրութիւն, թէ ազգային գիտակցութիւն և թէ զարմանալի տոկունութիւն ու կենսունակութիւն. և նա շնորհիւ այդ գովելի բարեմասնութիւնների՝ յաղթող հանդիսացաւ մի անհաւասար կռւի մէջ ընդդէմ ազգաջինջ հակալեհ քաղաքականութեան հզօրագոյն Գերմանիայի։

Բժ. Բ. Աղասարեան

[illegible]

...գործունէութեամբ աւելի նպաստեց, նոյն եւս խրախուսեց նման անօրինականութիւնների առաջանալն և տարածվելն։

Մ. Ղազարեան

Մեծ-Ղարաքիլիսա

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Կովկասեան Փոխարքան յատուկ պրիկազով շնորհակալութիւն է յայտնել Թիֆլիսի ոստիկանապետ պօլկօվնիկ Զաւադսկիին Հայրենական պատերազմի տօնահանդէսի օրը թէ Դիդուբէում և թէ քաղաքի փողոցներում օրինակելի կարգապահութիւն ունենալուն և ոստիկանական գործը կանոնաւոր վարելու համար։

✦ Օգոստոսի 30-ին, Ալէքսանդր-Նեվսկիի տօնի օրը, համանուն զինուորական տաճարում պատարագ մատուցեց Վրաստանի էկզարխը Պիմօն և Անտօնի եպիսկոպոսների սպասաւորութեամբ, որից յետոյ բարձրաստիճան կուսակրօն հոգևորականութեան և զինուորական քահանաների մասնակցութեամբ մաղթանք կատարեց և յաւերժ յիշատակ մաղթեց Ալէքսանդր I կայսրին և Հայրենական պատերազմում ընկածներին։ Ներկայ էին՝ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվը իր ամուսնու՝ ստատս-դամա կոմսուհի Ելիսաւէտա Անդրէևնայի հետ, զինուորական հրամանատարները, միջնակարգ դպրոցների դասատուները՝ գլուխ ունենալով ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ռուդօլֆին։

✦ Երէկ առաւօտեան ժամը 11-ի գնացքով Բագուից Թիֆլիս եկաւ ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրի օգնական գ. խ. Պ. Դումիտրաշկօն և երեկոյեան էլ ուղևորվեց դէպի Կարս։

✦ Թիֆլիս է եկել Պարսկաստանին սահմանակից շրջանի կոմիսար գնդապետ Ցիսսը իրերի դրութեան մասին կովկասեան Փոխարքային զեկուցանելու համար։

✦ Այսօրվանից, սեպտեմբերի 1-ից, քաղաքային ինքնավարութեան մէջ զբաղմունքները տևելու են մինչև ցերեկվայ ժամը 3-ը։

✦ Այսօրվանից բոլոր կառավարչական և հասարակական հաստատութիւնների մէջ պարապմունքները կը սկսվեն առաւօտեան ժամը 9-ից և կը տևեն մինչև ցերեկվայ 3-ը։

✦ Դրամատիկական Ընկերութեան կօմիտէն որոշել է այս տարի բեմ հանել Ալէքսէյ Տօլստօյի նշանաւոր տրիլօգիան, որ, ինչպէս յայտնի է, բաղկացած է հետևեալ պիէսներից՝ «Իօհանն Ահարկու», «Արքայ Ֆեօդոր» և «Արքայ Բօրիս»։ Բոլոր այս պիէսների թարգմանութիւնը կատարել է է Տ. Յովհաննիսեան։ Րեպէրտուարի մէջ մտցված է նաև մի նոր ինքնուրոյն պիէս։ Դերասանական խմբի կազմը համարեա թէ պարզված է։ Հրաւիրված են տ. տ. Մայսուրեան, Դուրեան-Արմէնեան, Արուսեակ, Գուլազեան, Զաբէլ, Ժասմին և այլն, պ. պ. Աբէլեան, Արմէնեան, Ալիխանեան, Շահխաթունի և այլք։ Սեզօնը սկսվում է հոկտեմբերի 8-ին։ Սեզօնի բացման համար դրվում է Սունդուկեանցի «Պէպօն»։

✦ Բամբակագործներէ առաջիկայ համագումարի բիւրօն մասնակցելու հրաւէրներ է ուղարկել Թիֆլիսի, Երևանի, Բագուի, Գանձակի, Քութայիսի նահանգապետների և յիշեալ նահանգների պետական կալուածների ու երկրագործական վարչութեան կառավարիչներին։

✦ Սեպտեմբերի 1-ից Կովկասի շերամապահական կայարանը կը սկսի սերմնահան թիթեռների հետազօտութիւնը։ Այդ նպատակով իր շերամապահական բաժանմունքներից Նուխուց ստացել է 40,000 զոյգ թիթեռներ և Շիրաուրից ու Նախիջևանից, իւրաքանչիւրից 15,000 զոյգ։

✦ Այսօր Մուշտայիդի այգում տեղի կունենայ ձրի զբօսանք կովկասեան ֆէլդշերների և ֆէլդշերուհիների փոխադարձ օգնութեան Ընկ. օգտին։

✦ Ինչպէս յայտնի է, մի ժամանակ Թիֆլիսում հրատարակվում էր մի թերթ՝ «Лѣтопись Патріотическаго Общества» անունով։ Այժմ, Թիֆլիսի հայրենասէրների խորհրդի միջնորդութեամբ, նահանգապետը թոյլատրել է Պետական Դումայի անդամ Ֆ. Ֆ. Տիմօշկինին վերսկսել այդ թերթի հրատարակութիւնը՝ վերջինիս անձնական խմբագրութեամբ։

✦ Սեպտեմբերի 12-ին Վրաց Ազնուականների թատրօնում դերասան Ստեփանեանի ղեկավարութեամբ և մասնակցութեամբ մի քանի դերասան-դերասանուհիների՝ տեղի է ունենալու մի բաւականին հետաքրքրական ներկայացում։ Ներկայացվելու է «Դաւիթ-բէկ» պիէսը, որ փոխադրութիւն է Րաֆֆի-վէպից։

✦ Կիրպիչնի նրբափողոցի № 19 տան մէջ ապրող ախալցխացի Աննա Ստեփանովնա Բաբուրովան, 28 տարեկան (ազախին), իր կեանքին վերջ տալու նպատակով օգոստոսի 30-ին թոյն է ընդունել։ Նրան ուղարկել են Միքայէլեան հիւանդանոց։ Կեանքը ազատ է վտանգից։

✦ Օգոստոսի 30-ին, Ֆեօդօրօվսկայա փողոցի վրա № 5 տան մէջ ապրող Թիֆլիսի 4-րդ գիմնազիայի աշակերտ Վարդան Ալէքսանդրեան Ջաղէթեանցը Մուշտայիդի մօտ Կուր գետում լողանալիս ընկնում է խոր տեղը և սկսում սուզվել։ Նրան ազատում է Ալէքսանդր Տվալիէվը։

✦ Միլիւտինսկայա փողոցի № 12 տանը ապրող Թիֆլիսեցի Օլգա Պաւլօվնա Գօրօդնիչենկօն, 16 տարեկան, օգոստոսի 30-ին, ցերեկվայ ժամը $4^1/_2$-ին թոյն ընդունեց իր կեանքին վերջ տալու նպատակով։ Նրան օգնութիւն հասցրին Միքայէլեան հիւանդանոցում։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ախալքալաք, 23 օգոստոսի

«Մշակի» № 181-ում կարդացի Աշիկի յօդուած-քննադատութիւնը Ախալքալաքում կայացած դասախօսութիւնների ընդհանրապէս և իմ ու Բաղալեանի դասախօսութիւնների մասին մասնաւորապէս։ Անբացասելի է քննադատութեան օգուտը և նշանակութիւնը թէ դասախօսի և թէ ժողովրդի համար, եթէ, ի հարկէ, քննադատը առաջնորդվի անկողմնակալութեան ու անաչառութեան ուղիով։

Դառնանք խնդրին։

Նախ նկատեմ, որ յօդուածագիրը սխալվում է, կարծելով թէ այդ դասախօսութիւնների ձեռնարկութիւնը մի քանի անձնաւորութիւնների գործ է։ Դա ձեռնարկված է Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի վարչութեան կողմից։ Ճիշդ չէ նաև այն, որ ժողովուրդը «խէթ-խէթ նայելով» է թողել լսարանը։

Դասախօսութեանս բովանդակութիւնը հետևեալն է եղել։

Խօսել եմ վաճառականութեան ծագման մասին, կանգ եմ առել նրա աստիճանական վարգացման այն օղակների վրա, որոնք նրա կեանքում էական դեր են կատարել ու որոշ գոյն ու փոփոխութիւն մտցրել. բնորոշել և բաժանողական գիծ եմ անցկացրել ներկայ ու հին վաճառականութեան միջև. ապա տուել եմ նրա օգտակարութեան ու վնասակարութեան տեսութիւնները։ Ուրուագծել եմ նաև այն երևոյթներն ու տնտեսական ֆակտօրները, որոնք դրական կամ բացասական ազդեցութիւն են ունեցել վաճառականութեան առաջադիմութեան վրա, ապա մի քանի խօսք ասել վաճառականական քաղաքականութեան մասին։

Ապա դառնալով մեր վաճառականութեանը՝ ես ոչ թէ բացագանչել եմ՝ «ինչու են սուտ խօսում, խաբում», այլ ասել եմ՝ «մենք մտադիր ենք մտածելու, որ նրանք մեզ խաբում են. դրա պատճառը այն է, որ Ախալքալաքի վաճառականութիւնը, շնորհիւ այն հանգամանքի՝ որ նրա ապրանքը անցել է մի քանի վաճառականների ձեռքից, ուրեմն և գինը «չափազանց» բարձրացել է, իսկական գնի վրա աւելացել է նախ ճանապարհածախսը, յետոյ այդ վաճառականների ստացած օգուտները։ Ուրեմն և սա խաբել չէ, այլ գնի կազմակերպման պրոցէսի վերջնական եզրակացութիւնը։

Ի հարկէ, ես չեմ բացասում խաբէութեան գոյութիւնը շահադիտական վաճառականութեան մէջ։

Որևէ բեցենզէնտ դասախօսութեան մէջ ուշադրութիւն պիտի դարձնէ հետևեալ երեք կէտերի վրա. ա) նիւթի մատչելիութեանը, բ) մտքերի դասաւորման և գ) լեզուի հասկանալի լինելու վրա։ Եթէ այս երեք կէտերը լիապէս գործադրված են դասախօսութեան մէջ, ապա ուրեմն դասախօսութիւնը թերութիւն չունի։

Յօդուածագիրը այս կէտերի մասին ոչինչ չէ ասում։

Ասել՝ չեն հասկացել—սա սուբեկտիվ, անհատական չափ է, իսկ դասախօսութիւնը քննադատելիս պէտք է օբեկտիվ լինել ու վերցնել ընդհանուր կրիտէրիում։

Այս տեսակէտից իմ դասախօսութիւնը ունէր մի ընդհանուր պակասութիւն. այդ այն է, որ ես ընտրել էի չափազանց լայն նիւթ։ Այդ նիւթը կարելի էր երեք դասախօսութեան բաժանել. այսպէս՝ ա) վաճառականութեան պատմութիւնը, բ) դրական ու բացասական կողմերն ու ազդեցութիւնները և գ) վաճառականական քաղաքականութիւնը ընդհանրապէս, Ռուսաստանի առևտրական քաղաքականութիւնը մասնաւորապէս։ Ես այդ անել չէի կարող, որովհետև մտադիր էի շուտով հեռանալ Ախալքալաքից։

Բաղալեանի դասախօսութեան մասին Աշիկը գրում է, որ դասախօսը յիշատակել է մի քանի թւեր, գրքերի և հոգևորականների անուններ և այլն, ուրիշ խօսքով՝ տուել է պատմական ակնարկ գրերի գիւտի, գրականութեան զարգացման և այլն։

Յայտնի է, սակայն, որ գրերի գիւտի ժամանակի ու ծագման մասին գիտական ոչինչ չէ կարելի ասել։ Դրա փառաւոր ապացոյցը Էջմիածնի ու Թիֆլիսի յանձնաժողովների վէճն է, որոնցից և ոչ մէկը գիտական հիմք չունի, այլ հիմնվում է աւանդութեան, տրադիցիայի վրա։ Եւ եթէ դասախօսը խօսէր էլ գրերի ծագման գիտական տեսութիւնների մասին, ըստ յօդուածագրի պահանջի, այն ժամանակ էլ ունկնդիրները անկարող կը լինէին (դարձեալ ըստ Աշիկի) ըմբռնել այդ տեսութիւնները։

Ինձ թւում է, որ Բաղալեանի դասախօսութիւնը շատ մատչելի ու յարմար նիւթ էր, որի համար ես կարող եմ միայն խրախուսել նրան։

Ի վերջոյ, իբրև ախալքալաքցի, խորին շնորհակալութիւնս եմ յայտնում Կ. Հ. Բ. Ը. տեղիս ճիւղի վարչութեանը այս շահաւէտ գործի ձեռնարկութեան համար ու ցանկանում, որ աւելի ես առաջ գնայ այդ գործը, որը կը նպաստէ հասարակութեան թէ մտաւոր և թէ բարոյական զարգացմանը։

Ուսանող՝ Վ. Տէր-Թորոսեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Լիբանանի Այն-Սօֆար մասում արիւնահեղ խլրտումներ են տեղի ունեցել։ Հարիւրաւոր դրուզներ յարձակվել են միլիցեայի քրիստոնեայ զինուորների վրա. վերջիններիս օգնութեան է հասել քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնը։ Երկու կողմից էլ կան սպանվածներ և վիրաւորներ։ Օտարերկրացիները փախել են։

✦ Հայկական Ջարդերը շարունակվում են։ Վանի մօտերքում քիւրդերը աւերեցին բոլոր գիւղերը։ Սպանված է 16 տղամարդ և 2 կին։ Սօֆիայում և Ալէքսանդրիայում բողոքի միտինգներ են տեղի ունենում ջարդերի դէմ։ Ներքին գործերի մինիստրը խոստանում է միջոցներ ձեռք առնել։ Զօրքեր են ուղարկված, բայց երկաթուղիների բացակայութեան պատճառով նրանք շարժվում են դանդաղ։

✦ Աթէնքում տեղեկութիւն է ստացված, որ Սամօս կղզու վրա տեղի են ունենում ընդհարումներ կղզին Յունաստանին միացնելու կողմնակիցների և հակառակորդների միջև։ Սպանված են 6 հոգի։ Զմիւռնիայի ռուսական հիւպատոսին առաջարկված է Սամօս գնալ։

✦ Արտակարգ գնացքը, որով գնում էին մինիստրների խորհրդի նախագահ Կօկօվցէվն ու միւս մինիստրները, Բօրօդինօյից վերադառնալիս կպաւ գծից անցնող աւտոմօբիլին, որի մէջ նստած լէյբ-գվարդեականը և շրջանային ստարշինան սպանված են, իսկ շօֆֆէրը վիրաւորված է ծանր։

✦ Օդեսսայում տեղի են ունենում մանուֆակտուրավաճառների խոշոր սնանկութիւններ։

✦ Սօֆիայից հաղորդում են, որ Բ. Դուռը խոստացել է Ռուսաստանին, Ֆրանսիային և Անգլիային տալ Մակեդօնիային նոյն իրաւունքները, ինչ-որ խոստացել է Ալբանիային։

✦ Թէհրանում յամառ լուրեր են պտտում գահազուրկ Մահմէդ-Ալիի վերադարձի մասին։ Ենթադրում են, որ այժմ Անգլիան դէմ չի լինի նրա գահակալութեանը։ «Рѣчь» լրագրի ստացած հեռագրի համաձայն, դեմօկրատներն ու բախտիարների առաջնորդ Սարդար-Ասադը ամէն ջանք գործ են դնում պարլամենտը գումարել տալու, բայց դա հազիւ թէ աջողվի։

✦ Պեկինում գիշերը թռուցիկներ են կպցրած պատերին ի գիտութիւն ժողովրդի, որ սկսվում է երկրորդ յեղափոխութիւնը հին ռեժիմը վերականգնելու նպատակով։

✦ Վարշավայի լեհական ինտելիգենցիայի շրջաններում մասսայական խուզարկութիւններ և կալանաւորութիւններ են կատարվում։ Դա, ասում են որ, կապ ունի Կրակօվում լեհական յեղափոխական թռուցիկներ երևալու հետ։

✦ Առաջիկայ 1913 թւի նախահաշւի նախագծի մէջ մտցվում է մի միլիօն ռուբլի գիւղական վարկային ընկերութիւններին հացահատիկներ մաքրող մեքենաներ մատակարարելու համար։

✦ Ներկայ տարվայ նոյեմբերին Մոսկվայի կանանց գիւղատնտեսական կուրսերից դուրս են գալու առաջին աւարտական կին-ագրօնօմները։

✦ Պետերբուրգում նորերս անձնասպանութիւն է գործել բարօնեսա ֆօն Գիբբերն։ Պատճառը ծնողների հետ ունեցած վէճն է ամուսնուց բաժանվելու առիթով։

✦ «Рѣчь» լրագրի Սօֆիայի թղթակիցը հաղորդում է, որ Բուլղարիայում ռազմական տրամադրութիւնը Թիւրքիայի դէմ սկսում է թուլանալ։ Դիւանագիտութիւնը պատերազմ չէ ցանկանում։

✦ Ժընէվում ընդհանուր գործադուլ է յայտարարված. պահանջում են ազատել անարխիստ Բերտօնէին, որը տերրորը գովաբանող մի յօդուածի համար նորերս կալանաւորված է։

✦ Աւստրիայի Պֆաֆշտեաէն քաղաքում «Մարիէնհօֆ» հիւրանոցի պարտէզում այս տարի մի խնձորենի է ծաղկել երրորդ անգամ։ Առաջին ծաղկելուց արդէն կան հասուն պտուղներ, երկրորդից՝ բազմաթիւ դեռ խակերը և, վերջապէս, երրորդից՝ առատ ծաղիկներ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

30 օգոստոսի

ՆՈՎՕՉԵՐԿԱՍԿ։ Դոնի շրջանի և Աստրախանի նահանգի սահմանը հակաժանտախտային ձեռնարկութիւնների համար ուղարկված բժիշկների թիւը պակասում է։

ԿՐԱԿՕՎ։ Բացվեց Աւստրիայի, Ռուսաստանի և Գերմանիայի լեհ տեխնիկների համագումարը։ Մասնակցում են 400 մարդ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գրաւվեց «Правда» լրագրի № 104-ը «Այժմ և առաջ» յօդուածի պատճառով։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

Վաղարշապատ, Վ. ք. Աղազադեանին.—օգոստոսի 27-ից գրած ձեր բաց նամակին ի պատասխան հարկ ենք համարում յայտնել, որ ձեր յիշած լուրերն ու տեղեկութիւնները չեն հասել մեր ձեռքը։

Թիֆլիս, Ա. Միքայէլեանին.—Ձեր նամակը չի տպվի։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻ ինտելիգենտ հայ ընտանիք ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է փոքրահասակ 1 կամ 2

ՆԱԽԼԵԲՆԻԿՆԵՐ

(մինչև 15 տարեկան)։ Ունի բոլոր յարմարութիւնները։ Դիմել «Մշակի» խմբագրատուն, Ս. Եսայեանին։

(շ.կ.) 2—1

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՄ

ԿԱՐՈՒՁԵԻ

ամէն տեսակ պատուէրներ ինչպէս կանանց և երեխաների հագուստեղէնի, այնպէս և սպիտակեղէնի վերաբերեալ՝ շատ ձեռնտու պայմաններով։

Հասցէս՝ Бебутовская ул. д. № 13.

Նունէ Մերուժեան

(օ.մ.) 5—5

Բոլոր ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒՄ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

ՍԱՀԱԿ ԱՐ.-ՔԱՀ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

աշխատասիրած կրօնի դասագրքերը։

I. Ուսուցիչների համար		գինն է
Ստորին շրջան		ռ. կ.
1) Ուղեցոյց Հին-Ուխտի, մասն Ա.	»	80
2) Ուղեցոյց Հին-Ուխտի, մասն Բ.	»	85
3) Ուղեցոյց Նոր-Ուխտի, մասն Ա.	1	»
4) Ուղեցոյց Նոր-Ուխտի, մասն Բ.	1	5
Միջին շրջան.		
5) Դասագիրք կրօնի, հատոր Դ.	1	50
6) Դասագիրք կրօնի, հատոր Ե.	»	50
7) Տան պատուիրան . .	»	50
II. Աշակերտների համար (Փոքր տպագրութիւն)		
ա) Ծխական դպրոցների համար		
8) Դասատետր կրօնի, Ա. տարի		25
9) Դասատետր կրօնի, Բ. տարի		25
10) Դասատետր կրօնի, Գ. տարի		25
11) Դասատետր կրօնի, Դ. տարի		30
բ) Պետական դպրոցների համար		
12) Դասատետր կրօնի, Ա. տարի		25
13) Դասատետր կրօնի, Բ. տարի		25
14) Դասատետր կրօնի, Գ. տարի (ոչ պատկերազարդ) . .		30
գ) Մի. և պետ. դպրոցների համար		
15) Հին-Ուխտ		50
16) Նոր-Ուխտ		45
17) Գործք Առաքելոց		45
դ) Թիւրքահայ դպրոց. համար		
18) Հին-Ուխտ		45
19) Նոր Ուխտ		45
20) Բարոյախօսութիւն (էթիկա)		50
21) Մի քանի խօսք հայ կրօնուսոյցներին		10

Պահեստը «Գիր» գրավաճառանոցում։

Հեղինակի հասցէն՝ Бебутовская, 20.

(շ.շ.) 637. 5—1

Մինչև սեպտեմբերի 10-ը լոյս կը տեսնի

ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս. գիրք

ՄԱՐԳԱՐԷՆԵՐ ԵՒ ՀՐԷԻՑ ԱԶԳԻ

ՎԻՃԱԿԸ ՄԻՆՉԵՒ ՀԵՐՈՎԴԷՍ

Կրօնի նոր դասագիրքը, թոյլատրված Վեհափառ Հայրապետից, ծխ. դպրոցների Դ. տարվայ և միջն. դպրոցների Գ. դասարանի համար։ Դիմել Թիֆլիսի գրախանութներին։

(օ. մ.) 640. 5—1

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԿՈՒՐՍԵՐ

Գ. ԵՒ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻ

Թիֆլիսում (Նիկօլայէվսկայա փող. № 36, Վօրօնցօվի արձանի մօտ)։

Մանրամասն տեղեկութիւններ տրվում են Կուրսերի գրասենեակում ամեն օր՝ երեկոյեան ժամը 4—7-ը։

(ա.օ.) 579. 25—18

Наша Азбука

Иллюстрированная оригинальными рисунками изъ кавказской жизни и приспособлена для кавказскихъ школъ.

Составили В. С. и Ш. Х.

Цѣна 30 коп.

Դիմել Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառներին։

(չ. շ.) 620. 10—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

հայոց լեզուի ուղղագրութեան նոր ձեռնարկ

„ԳՐԱԳԷՏ“

Ուղղագրական ձեռագիր յօդուածներ

(Տպարանական ձեռագիր տառերով՝ պատրաստված Գերմանիայում)։

ԱՌԱՋԻՆ ԳՐՔՈՅԿ (Ա. եւ Բ. տարի) գինը 25 կոպ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՐՔՈՅԿ (Գ. տարի) գինը 25 կոպ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

կազմեցին

Մ. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ և Մ. ՄԱՏԷՆՃԵԱՆ

Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գիր» և միւս գրախանութներին։ (ե. շ.) 623. 4—3

ՍԻՐՈՂՆԵՐԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑ „ԲՕՆԷՐ“

Ով սիրում է շքեղութիւնը և ցանկանում է ունենալ գրպանի լաւ ժամացոյց, խորհուրդ կը տայինք ձեռք բերել կատարելագործ. նոր ժամացոյց կապտագոյն պողպատից, ֆանտազի գեղեցիկ ձևի, միանգամայն տափակ, հաստութեամբ 1 րուբլիանոցից ոչ աւել, լարումը 40 ժամը մի անգամ, Անկէր 5 քարով, դրսից անկէրային գեղեցիկ մայաթնիկով (տես նկ.)։ Առանձին ուշադրութիւն է դարձված ուղիղ բանելու վրա, որ ստուգված է մինչև րօպէները, և այնքան ամուր մեխանիզմով է, որ ֆաբրիկան երաշխաւորում է 5 տարով։ Գինը միայն 3 r. 50 կ.։ Կամենալով տարածել այդ օրինակելի ժամացոյցները, ես իբրև պրէմիա իւրաքանչիւր ժամացոյցին կցում եմ ՁՐԻԱԲԱՐ 17 հատ իւրաքանչիւրին անհրաժեշտ և օգտակար առարկաներ, այն է՝ 1) Երկ-կողմ շղթայ ամերիկ. ոսկու ոսկուց։ 2) Բրէլօկ-կինէմատօգրաֆ հետաքրքր. կանանց նկարներով։ 3) Այծեմաշկի քսակ ժամաց. համար։ 4—7) Գրպանի նէսէսէր կաշուց, անհրաժեշտ 4 առարկաներով։ 8) Ժամաց. գողերից ազատ պահելու իր։ 9) ՆՈՐՈՅԹ! Գրպանի խոշորացոյց՝ ՊԼԱՆՏՕԳՐԱՖ (տես նկ.)։ 10—15) Խոշորացոյցի համար 6 հատ գեղարուեստ. նկարներ։ 16) Գրպանում պահելու համար գրելու պիւրօ բաղկացած մի քանի առարկաներից։ 17) Նոր-մօդայի պօրտմօնէ կաշուց. արտասահմ., 6 բաժանմ., շատ տափակ և յարմար՝ գրպանում պահելու համար։ Ընդամենը միայն 3 r. 50 կ.։ Երկու ժամացոյց յաւելուածներով՝ 6 r. 50 կ.։ Բարձր յատկ. զարնիտուր ժամացոյցով և առարկ.—4 r. 25 կ., երկուսը՝ 8 r.։ Նոյն տեսակի կանացի զարնիտ. 3 r. 95 կ.։ Ուղարկվում է վերադիր վճ., առանց կանխավճարի։ Ճանապարհածախքը 40 կ., Սիբիր՝ 75 կ.

Հասցէագրել՝

Т-во „АККУРАТНОСТЬ“. ВАРШАВА. Отд. 67

Խնդրում ենք հասցէն կտրել և ամուր կպցնել ծրարին կամ բացիկին.

(ա. 1) (B. 44267) 2—2

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

ԿԱՅՍ. ՌՈՒՍԱՑ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

Աշակերտների ընդունելութիւնը օգոստոսի 27-ից, ամեն օր, բացի տօն օրերից, առ. ժամը 10-ից մինչև 2-ը ցեր. և ժամը 5-ից մինչև 7-ը երեկ., Գրիբօյէդօվսկայա փող. № 8.

ՀՐԱՒԻՐՎԱԾ ԵՆ ՆՈՐ ԴԱՍԱՏՈՒՆԵՐ

ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ՝ ազատ գեղարուեստագէտ Լ. Ն. ՊԻՇՆՕՎ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ » » Ա. Ֆ. ՄԻԿՈՒԼԻ

ՎԻՕԼՕՆՉԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ » » Կ. Ա. ՄԻՆԵԱՐ

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ՍԿԻԶԲԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ։

Դասագինը՝ ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԻ համար—աւագ դասատուի մօտ 120 ր. տարեկան, իւրաքանչիւր կիսամեակը 60 ր.։ Միւսների մօտ՝ 110 ր., իւրաքանչիւր կիսամեակը 55 ր.։ Solo—ԵՐԳԻ համար՝ աւագ դասատուի մօտ 200 ր. տար., իւրաքանչիւր կիսամեակը 100 ր.։ Միւսների մօտ՝ 120 ր. տար., իւրաքանչիւր կիսամեակը 60 ռուբլի։

Դաշնամուրի եւ solo-երգի դասերի համար դասագինը առնվում է իւրաքանչիւր կիսամեակինը սկզբից, հաշւի չառած թէ երբ է դպրոց մտել սովորողը։

(ե.հ.շ.) 628. 3—3

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный